

A. Lat. b
2079L

A. lat. b. 2079 =

(Varro)

Mueller

DE PRISCIS VERBORUM FORMIS VARRONIANIS.

DISSERTATIO
INAUGURALIS PHILOLOGICA
QUAM
SENSU ET AUCTORITATE
AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
IN
ACADEMIA FRIDERICIANA HALENSI
CUM VITEBERGENSI CONSOCIATA
AD
SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE CAPESSENDOS
UNA CUM THESIS A SE PROPOSITIS
D. XXIII. M. JANUARI A. MDCCCLXXVII. H. XII.
PUBLICE DEFENDET
AUCTOR
AUGUSTUS MUELLERUS
BRANDENBURGENSIS.

ADVERSARI ERUNT:
P. PETZKE, CAND. PROB.
P. HINDEMITT, CAND. PHIL.

HALIS SAXONUM.

A

DE PRISCIS VERBORUM FORMIS
VARONIANIS

DISSERTATIO
IN AGRICULTURAE PHILOSOPHIA
GENERALI ET APPLICATA
A THEOPHILUS PHILOSCOPUS ORDINIS
EQUESTRIIS MERITO ET HONORE
ACADEMIAE AUSTRIACAE

SUMMUS IN AGRICULTURA HONORIS

IN AGRICULTURA HONORIS

AUCTOR
AGOSTINUS NUELLEBUS
MAGISTER

AGOSTINUS NUELLEBUS
MAGISTER

AGOSTINUS NUELLEBUS

Constat inter viros doctos M. Terentium Varronem grammaticum et vita et scriptis eum locum inter scriptores Romanos obtinere, ut et veteribus Luciliani aevi auctoribus et recentioribus adnumerari possit. Nam, quo erat amore antiquitatis, contigit ei, ut dicendi genus magis ad veterum poetarum rationem accommodaret, ita tamen ut sermonis usitati emendationes a Cæsare, Cicerone, Catullo institutas prorsus non contemneret.¹⁾ Hoc scribendi genus Varronis proprium fuisse nemo negabit, qui scripta eius, quamvis sint corrupta et manca, pertractaverit ac maxime satirarum Menippearum reliquias, unde apparet eum non anxie maiorum vestigia pressisse, sed libero sententiarum volatu et proprio loquendi genere id potissimum intendisse, ut usum Græcorum, qui non modo victum Romanorum, sed etiam artes et litteras tunc temporis invaserat, si minus aboleret, at quam maxime coerceret ac retineret. Hinc profecta illa asperitas et siccitas, qua Cicero eum sibi inferiorem esse putabat, hinc copia verborum, quae vel ad exemplar priscorum ipse finxit vel ex eorum libris deprompsit Varro. Sed, ut ad propositum meum propius accedam, opera mihi non indignum videtur inquirere, quoad Varro in verborum formis usui priscorum indulserit, id quod non minimum valere puto ad veram stili Varrionani cognitionem. Certe effugere non potest eum, qui Spengelianam editionem librorum de lingua latina comparaverit cum Muelleriana vel cum libris de re rustica ab J. G. Schneidero

---

¹⁾ cf. Mommsen Röm. Gesch. III. 5, 566.

editis, magnam esse discrepantiam in scriptura formarum veluti quor et cur, quom et cum, quoius et cuius, quoi et cui, divos et divus, equom et equum, et quae sunt aliæ; quarum utræ sint veræ eo difficilius sit diiudicatu, quo minus bonorum codicum auctoritati confidere possumus; atque etiamsi O. Muellero tribuerim, quod permultos locos corruptos eximia sagacitate in integrum restituit, id tamen ei concedere non possum, Varronem antiquiores verborum formas præ recentioribus semper adhibuisse.¹⁾ Prorsus contraria est ratio Schneideri in editione librorum de Re Rust., qui, cum senis Varronis rusticitatem magis ad Ciceronianam elegantiam exigere studeret, multa antiqua et rusticana detrivit et polivit. Quae cum ita sint, superest, ut optimorum codicum fide et auctoritate ratione habita, eas tantum formas antiquas Varroni reddam, quas vel ex omnium librorum consensu vel indagatione virorum doctorum ei abiudicare nequeo. In quo opere maximo mihi adiumento fuere:

„disputationes Spengelii: Ueber die Kritik der Varronischen Bücher de ling. Lat. i. d. Abhandlungen d. Bair. Akad. 1854; de emendanda ratione librorum de L. L. 1858; Philol. XVII p. 288—306; Christii: Philol. XVI p. 450—464; XVII p. 59—63: H. Kettneri Kritische Bemerkungen zu Varro 1868; H. Keilii observationes criticae in Catonis et Varronis de re rust. libros 1849. In satiris Menippeï, Buechelerum fere solum (Petronii satiræ 1871, et Rheins Mus XX, p. 403 seqq.) secutus sum, A. Riesii iudicio, qui veri similitudinis specie corruptus saepe quaslibet aliorum coniecturas in textum recepit, parum confisus. Praeterea, ne veterum usum loquendi cum elegantiore aetatis Ciceronianæ stilo temere confunderem, diligenter evolvi opera Corsseni: Ueber Aussprache, Betonung und Vokalismus des Latein 1868; Kritische Beiträge zur lateinischen Formenlehre 1863, Kritische Nachträge 1866; Schuchardtii: Vokalismus des Vulgärlatein 1866; Rönschii: Itala und

---

¹⁾ cf. O. Muelleri praefatio ad. L. L. p. XXXVIII.

„Vulgata 1869; Schneideri grammatica latina, Neue, Lat. „Formenlehre I, 1866; II, 1875; Buecheleri, Grundriss d. „lat. Deklination; Holtze: syntaxis priscorum scriptorum „Lat. Nec minimo usui fuit mihi nuperrima Stuenkelii „dissertatio de Varroniana verborum formatione (Argento- „rati 1875).“

Denique ne mireris in hoc opusculo rusticas et vulgares formas eodem loco cum priscis positas esse, testem voco Schuchardtium (Vokal. d. Vulg. I, p. 54), qui ex locis Ciceronianis, Quintilianeis, aliis, dilucide ostendit Romanis antiquitatem et rusticitatem idem valuisse.

Caput I.

De pronunciatione verborum.

A) De vocalibus.

§ 1. De *a* vocali nullam adnotavimus mutationem.

§ 2. *E.* 1) *e* = *ae*: Quamquam ipse Varro L. L. V, 97; VII, 96 id ait esse rusticitatis, tamen eam interdum videtur secutus esse:

Esculetum ab esculo L. L. V, 152; in Esculapii aede VII, 57 Flor. et Speng. p. 341. cf. Corssen Ausspr. I², 689; seclum = saeculum VI, 11; cf. Schuch. Vokal. I, 226; peminosa-sc. area R. R. I, 51, 1 cod. P. et Vict., Non. (cf. Schneid. comment.)

2) *e* = *oe*. Unum exstat exemplum: postmerium, quod vocabulum quin ab antiquo moiro- vel moero-, unde murus deformatum sit, non potest dubitari; confirmatur autem ab Orellio C. J. L. 811 et Festo p. 248—249; conf. Corss. Ausspr. I² p. 328, Schuch. Voc. II, 289. apud Varr. L. L. V, 143, R. R. I, 2, 13. Mommsen Hermes X.

3) *e* = *i*. Harum vocalium magnam fuisse inconstantiam in sermone vulgari cum inscriptionum et manuscriptorum exempla a Schuchardtio (II init.) collecta demonstrant tum loci Varroniani R. R. I, 2, 14, ubi haec leguntur: a quo (vehendo) rustici etiam nunc quoque viam veam appellant propter vecturas, et vellam, non villam, quo vehunt et unde vehunt; I, 48, 2: „Spica autem, quam rustici, ut acceperunt antiquitus, vocant specam, a spe videtur nominata (cf. L. L. V, 37)“. Tria autem genera eius mutationis inveniuntur apud Varronem.

a) $e = i$: deriguntur, derecti, derectorum, L. L. X, 22. Hunc fuisse usum loquendi non solum aetate Varroniana, sed omnibus temporibus, ostendit Schuch. II, 73. Sunt insuper oci Varroniani huc pertinentes L. L. X, 43: „ut sit una (ratio) derecta; in derectis ordinibus“. Quae quin vera sit scribendi ratio etiam R. R. I, 40, 6: „cacumen ut derectum sit“; III, 5, 9: „derectum (flumen) ab insula ad Musaeum“ mihi quidem libri Politiani fide convicto non dubium est.

Nonnulla esse Graeca verba, quae in Romanam linguam translata mediam suam vocalem ϵ in e commutarint, sequente alia qua vocali, apparet ex vocabulis, qualia sunt: Aeneas, Alpheus, Cytherea, alia ap. Schneid. Gr. Lat. I, 1, 69; rarius autem accidit et nonnisi in sermone quotidiano, ut ϵ trans-eat in e , sequente consonanti, ut: cyperus, Polycletus, Erene, cf. Schuch II, 89; similiter apud Varr. R. R. II, 1, 3: Aristoteles Stagerites.

b) $\tilde{e} = \tilde{i}$. In verbis compositis e breve, quod exstat in syllaba primitiva, fere semper extenuatur in i , ut: lego, colligo, sedeo, assideo, assiduus, teneo, abstineo, continuus, protinus; unum excipitur verbum, quod conservat vocalem suam in denominativis, peto: appeto, competo, impetus; nihilominus, ubi duae viae competunt, compitum vocari solet L. L. VI, 43, sat. $\pi.$ $\alpha\lambda\acute{\rho}\epsilon\sigma\epsilon\omega\nu$ III; at L. L. VI, 25 invenitur competum, quae forma sermonis plebei esse mihi videtur. cf. Corss. II² p. 421, Schuch. II, 33.

c) $e = i$ in syllaba compluribus consonantibus terminata: absenthium R. R. I, 57, 1 cod. P., sicut absentium apud Plaut. Trin. 935 Ritschl. Idem vocabulum legitur in cod. Fuld. Apoc. 8, 11 transiitque in linguas Romanicas: it. assenzio; sp. axenio, prov. absens, ascens, eyssens; cf. Schuch. II, 56.

§ 3. I. a) $i = \bar{e}$. Nomina in-ētum desinentia, quae aliquod seminarium significant, apud Varronem nonnulla inveniuntur, quae vel primus ac solus adhibuit vel posteriores imitando effinxerunt, ut: iuncetum, viminetum, ficetum, quer-

quetum, rosetum, esculum (cf. supra § 2). Unum, bucium (Gloss. Isid. „pascua, ubi cientur boves“) L. L. V, 164, eandem vocalis mutationem praebet, quam quae sunt infimae aetatis, ut „acium Plin. n. h. 14, 12 (cod. Veron.), Castanito Mar. pap. diplom. 77, 12 (a. 690 p. Chr.), monitam (a. 572 p. Chr.); cf. Corss. II², 331, Schuch. I, 294.

b) $i = \bar{e} = \epsilon$ (cf. supra § 2a): Epius Plaut. Bacch. 937 Ritschl, musium vel musivum Append. Prob. 199, 10; Penthesia, cod. Rom. Verg. Aen. 1, 491. similiter apud Varr. Odyssian sat. Bim. XVI; cf. Petron. c. 29 extr. „Odyssian“ in ore atriensis, et „Odussia“ Digg. XXXII, 1, 65, § 4. Ribbeck proll. ad Verg. p. 427. Schuch. I, 243.

c) $i = \check{e}$. Multa sunt nomina in - eus, - ea exeuntia, quae in lingua rustica e vocalem propter levitatem in i mutarunt, velut Ardia (Gromat. 231, 1), ariam (Marin. Att. d. fratr. Arv. p. 69), baliniis (Fast. Praen. Apr. 1) brattia (cod. Pal. Verg. Aen. VI, 209, cf. Lachm. Lucret. p. 253 seq.), quibus in stilo accuratiore uti disertis grammaticorum praeceptis vetamur; cf. Schuch I, 424 seqq.

Nescio an Varro scripserit R. R. I, 4, 4: alia, quae forma traditur in libro Br. et Pol., et insuper exstat in Bullet. Arch. Nap. n. s. VI, 161; cod. Vindob. Liv. XLII, 50, 2. Spectant huc adiectiva in - ius, - acius, - icius desinentia, velut: arborius L. L. V, 137 Fl., Cottonius R. R. I, 59, 1. 3 in codd. J. B. Br. R., viracius sat. Meleag. VIII in HW, viracciū L. (cf. Buechel. Rhein Mus. XX, p. 441 adnot.), gallinacius sat. Ov. lóρ. 1 H. m. s. L W; eadem forma apud Plaut. aulul. III, 4, 6, Cic. Mur. § 61; Phaedr. III, 12, 1; Petron. p. 56, 2; farracius R. R. I, 31, 5; vinacius R. R. I, 54, 2; II, 2, 19 in optimis codd., corticius R. R. I, 40, 1; triticius, ordeacius, II, 5, 17; II, 9, 12 Pol.¹⁾ Porro

¹⁾ Forma „Cerialia“, quae legitur L. L. VI, 15. in cod. Fl., immerito mihi immutata videtur esse a Muellero in „Cerealialia“, quippe quae saepius occurrat non modo in monumentis epigraphicis (cf. Corss. ² I, p. 345), sed etiam in scriptorum libris, ut apud

constat *i* pro *e* poni in iis adiectivis, quae cum adverbis „bene et male“ composita in unum quasi corpus coaluerunt, veluti: benignus, malignus. Aliter se res habet in nominibus, qualia sunt: beneficium, beneficus, benevolentia, maleficus, malevolus; quorum formas, si per *i* vocalem exprimas, prisca sermonis esse apparet ex exemplis a Corss. II² p. 320 et Rönisch. (Itala u. Vulg.) p. 463 allatis apparet; sic ben*i*volentia legitur apud Afran. (Com. Lat. ed. Ribb. p. 101), Attium (Trag. Lat. Ribbeck p. 96) Varr. R. R. I, 17, 7 in J. B. Br. R.

d) *i* = *ũ*. Traditum est a Cassiod. de orthogr. p. 2284 P. (ap. Wilmanns. de M. Ter. Varr. libris grammaticis p. 173, 43) C. Caesarem primum in antiquis nominibus „lacrumae, maxumus, lubet,“ aliis, *i* vocalem pro *u* posuisse et inde propter viri auctoritatem consuetudinem factam esse. Quam legem Varronem utique non secutum esse infra § 5 demonstrabimus. Attamen sunt quaedam nomina, quae jam ante aetatem Julianam plane obsoletum *u* in *i* mutarint, veluti: test*i*monium, surripuerit (cf. Schuch. II, p. 197), alia, quae nonnisi in sermone quotidiano usitata sunt, ut: „docimentum, recipere“. Huc quadrant „monimentum“ L. L. V, 41, VI, 45 bis; cf. Corss. I², 333; II, 314. quadrupes sat. Sexag. XVIII (Schuch. II, 200) L. L. V, 34. 79. (fortasse! Speng. p. 36. 84), VII, 39 bis Fl. Haun. (Müll. quadrupedem, quadrupedes); at quadrupes sat. Ov. lóρ. XVII; recipere R. R. I, 13, 1 (monum. Ancyrae. IV, 34) = recuperare, cuius verbi originem Corss. I², p. 334 a Sabino „cuprum“, quod latine dicitur „bonum“ (L. L. V, 159), non a „recisparare“ ducendam esse docet.

Restat, ut pauca dicam de voce „equila“ sat. Lex Maen. IV, quam pro „equula“ num recte posuerit Riese praef. XIII, dubitat Stuenkel. p. 54; nec merito, ut mihi quidem videtur; nam cum vir doctissimus dicentem facit Varronem apud Cassiod. l. c., *i* litteram in iis tantum vocabulis a Caesare

---

Plaut. Merc. 101, Rischl. Festus p. 310. Servius Aen. I, 177; qua de causa etiam R. R. I, 2, 11. legendum puto: „Ceriali pompa“.

novatam esse, in quibus antiquam vocalem *u* sequatur *m* consonans, nimis angustis finibus hanc regulam! circumscripsisse mihi videtur, quoniam satis notum est, *u* litteram in *i* transiisse vel sequente labiali consonante, ut ex Plautinis apparet, qualia sunt: lubet, mancupium, pontufex, aliis (cf. Corss. II², 336): immo duo exempla proferam ex Varrone, in quibus *u* vocalis excipitur linguali: tubulustrium L. L. VI, 14, multunnumus sat. Τὸ ἐπὶ τ. φ. μ. I. Quid igitur obstat quin „equilam“ ex „equulam“ prodiisse statuamus?

Non raro fit in antiquo sermone, ut pronomen „iste“, *i* vocali amissa, pro monosyllabo valeat, qua de re cf. Schuch. II, p. 368, III, 278. Lachmann. Lucret. p. 197; assentior igitur Riese p. 170, 3 in sat. Mod. X, qui formam „storum“ pro istorum e codd. BLW recepit.

Per syncopam eliditur *i* ante *d* in vocabulis, qualia sunt caldus (Cato R. R. 6); calda (Petron. p. 25, 40), caldam id. p. 42, 2; 43, 34; 43, 19; matus = madidus p. 26, 1; soldus, unde ital. saldo, soldo, cf. Corssen II², 546; Schuch. II, 415. Pertinent huc loci Varroniani: L. L. V, 25. 156: aquae caldae; V, 106: in testu caldo; V, 127: calda, caldum; VIII, 75: caldum, caldus, caldissimum; IX, 68. 69, X, 73. sat. περὶ Κερῶν. I: caldis pedibus; R. R. I, 13, 1: caldiora bubilia; I, 13, 7: caldiorem aera; III, 2, 1: sole caldo; III, 16, 37: calda cinere, de quo loco cf., quod dicetur Cap. II de genere substantivorum. „Caldor“ pro calore exstat L. L. V, 59; R. R. I, 41, 1; I, 55, 6; III, 9, 15 (cf. Stuenk. p. 7). Soldus R. R. I, 51, 2: aream . . . soldam cod. P.; soldum I, 48, 1 P. (cf. Kettner. Krit Bemerk. 1868, p. 21). Contra in quibusdam vocabulis a Graecis sumptis cod. P. in libris de R. R. *i* vocalem servavit, quae intercalaris vocatur, ut: gymnasium I, 55, 4, in Menaechimis II, 4, 16; tricilinio III, 13, 2, quae vocabula omnia vulgari sermoni propria fuerunt (cf. Corss. II² p. 263, Schuch. II, 408). Adde „balineum“ L. L. V, 126, quod a „βαλανεῖον“ profectum postea in „balneum“ transiit (Corss. II², 610), et quae *i* vocalem tantum veriloquii causa a Varrone insertam ostendunt: turma

a terima (E in U abiit) L. L. V, 91; armenta = arimenta. (ab arando) V, 96. Cuius rei habita ratione Spengelius (Kritik d. Büch. de ling. lat. 1854 p. 466) nonnullos libri quinti locos corruptos restituere conatus est: V, 21; ubi vocabula a „terra“ derivata enumerantur: „Itaque hinc, quod i (is Mueil., his Fl.) in Latio aliquot locis dicitur, ut apud Accium, non terminus, sed terimen.“ V, 73: Virtus ut viritus (viri vis codd.); V, 84: Flamines . . . . . filamines dicti (a filo?), cf. Gruter inscript. 227, 6.

Denique duo sunt verba, quae i vocalem intercalarem in exculta oratione eiecerunt: salitare, L. L. V, 85 Salii a salitando Fl., purigare R. R. II, 4, 14, quod verbum cum aliis, ut iurigare, obiurigare iam apud Plautum reperitur (cf. Corss. II² p. 583).

§. 4. O. a) o = e. O vocalis fuit primitiva in vocabulis quibusdam, quorum stirpes postea e vocalem praebebant, ut in: voster, vortere, vorsus, vorro, ac maxime fuerunt nomina a vortendi verbo derivata, quae una cum recentioribus formis permanserunt; in Varrone haec sunt notanda: Vortumnus L. L. V, 46; VI, 21; vorsus V, 115. 127; advorsus VII, 41; susum vorsum R. R. I, 31, 5 cod. P.

b) o = u. Saepius accidit in prisca lingua, ut o poneretur pro u, maxime in litterarum complexu vu et quu, quem ne proferri quidem potuisse ore Romano testantur Corss. I², 73; II, 98, Schneider. Gr. L. I, 1, 31, Mueller. praef. XXXVIII. Itaque non aliena Varroni haec sunt: aequom, acervos, quoi, quoius, quom, quor, de quibus singulatim postea disputabitur. Nunc primum in ea nomina ac verba inquiram, quae vo et quo in syllaba primitiva praebeant. Sunt autem apud Varronem: volgus L. L. V, 58; VI, 42; IX, 107; volgo V, 59; VIII, 66; volgi sat. Eumen. VII. VIII (cf. Roeper Eumen. reliq. 1862, p. 38). Volcanus L. L. V, 70; VI, 20. Volcanalis V, 84. (Volcanom C. J. L. I, 20 = 263 a. Chr., Volcani ibid. 50 = 218 a. Chr. Volcano ibid. 1488 sub Augusto imp.); volpes L. L. V, 101; volsilla IX, 33; (avolsus, convolsus, divolsus Lucret.); volt V, 61; VI, 73 bis; VII, 73; IX, 53 bis (volt, voltis ap.

Enn. Plaut. Lucret.). Volturnus VII, 45, quod vocabulum a Skr. „var“ derivatum idem significat ac rapidus (Corss. II² 157); ab eadem radice, sed sub tegendi notione derivatum est volva sat. Eumen. XI. R. R. II, 1, 19.

Porro *ō* antiquum in *ū* transiit in quibusdam vocabulis, quorum syllaba primitiva labiali terminatur, velut: L. L. VI, 16: Robigalia dicta ab Robigo; . . . . . ne robigo occupet segetes. R. R. I, 1, 6 (cf. Plaut. rud. 1300 R. Fast. Praen. Apr. C. p. 317); robeus R. R. II, 5, 8. Poplilius = Publius L. L. VII, 105 (cf. sect. B. § 2), quam formam similiter e Graeco exortam esse putat Corss. I² 127, 368; II, 135 ac „rubeus“ ex „ἐρυθρός“.

c) *o* = *ū*. Vocem „soboles“ pro „suboles“, quae invenitur R. R. II, 1, 24 Pol., Verrii Flaccii demum aetate ortam et deinde in optimorum scriptorum textus irrepsisse docet Corss. II², 371.

Colina = culina sat. Mod. XII, cf. Non. p. 55, 18: „Colinam veteres coquinam dixerunt, non, ut nunc vulgus putat“ (sc. culinam); Schuch. II, 155.

Suffixa derivativa -bulo, -culo, -tulo ex antiquis -bolo (vel -volo), -colo, -tolo orta esse hisce apparet exemplis: tabulam C. J. L. I, 196, 26. 208; pocolom C. J. I, 43. 44. 46. 50; Lautolae Varro L. L. V, 156. Alia eiusmodi apud eundem sunt: trivolum L. L. V, 21 (cf. Stuenk. p. 34), reicolus R. R. II, 5, 17: reicolae (sc. vaccae) reiciundae P. Nec minus suffixum -olo pro -ulo legitur in diminutivis, uti fundolum L. L. V, 111, clavola R. R. I, 40, 4, i. e. tener ramus, qui seminis loco aliis arboribus inseritur; quae vox cum apud solum Varronem inveniatur, ab eo pro rustico more e clava formata videtur esse (cf. Stuenk. p. 54).¹⁾

---

¹⁾ Suffixum -olo cernitur etiam in adiectivis, qualia sunt: formid - olosus, sanguin - olentus, vin - olentus, quas formas pro „formid - ulosus, sanguin - ulentus, vin - ulentus“ e vulgari sermone in scriptorum libros prave transiisse Corss. II² p 145 annot. pluribus

Postremo *o* in antiquo sermone per contractionem duarum vocalium, *ō* et *ǻ*, oritur, velut: colescere ap. Lucret. VI, 1068; coluerunt II, 1061 (cf. Corss. II², 742, Schuch. II, 516). Adde colescat Varro R. R. I, 41, 2; (de quod = quoad vide infra cap. III A). Permutationis *o* vocalis et *au*, quam vulgari sermoni propriam fuisse docuerunt Corss. I², 655, Schuch. II, 302, Rönsch Itala u. Vulg. 464, O. Mueller. ad L. L. V, 95, Kettner, Krit. Bemerk. 1868 p. 21., E. Ludwig de Petronii sermone plebeio, omnia iam exempla Varroniana accuratissime collegit Stuenk. p. 6, ubi haec enumerantur: origa, 'coda, colis, copo, pollulum, plodere, plostrum, plostellum, posea (et pusea R. R. I, 60 P, de quo vide infra § 5 *u* = *au*).

§ 5. *U*. In multis vocabulis perantiquis *u* vocalis e diphthongo *ou* prodiit, quae res, etiamsi ex scriptorum libris non intelligatur, tamen apparet ex exemplis epigraphicis a Corss. I² p. 667 seq. collatis; talia sunt: ious, ioubeatis, ioudex, pouublicom; huc quadrat „cluaca“ apud Varronem L. L. V, 157, quae forma postea transiit vel in „clovaca“ vel „cloaca“ V, 149. Quamobrem minus probo Riesii formam „clavaca“ p. 165, 10 in sat. Marcop. III, quam ex cod. L. clavacla recepit (cf. Schuch. I, 179; II, 142).

u pro *o* secundum morem vulgarem positum est in voce „Furnacalibus“ L. L. VI, 13, quam formam propter analogiam nominum „furnus“ (Plaut. Cas. 205, Epid. 114) et „furnax“ (Gloss. Cass. 12) O. Mueller. e codicibus servavit; cf. fornus (Varro ap. Non p. 363) et Φουρνικαλλοις Plut. Quaest. Rom. VII, p. 150 (Corss. II², 166, Schuch. II, 122).

u = *au* = *o*. Iam supra demonstravimus in rustico sermone saepe *o* pro *au* dictum fuisse; nec minus *u* pro *au* apud veteres valuisse intelligitur ex his formis: rudus (Fest. p. 264. 265) pariter ac „rodus“ et raudus: Varro Antiquit. ap.

---

exemplis demonstrat. Quae viri docti sententia etiam Varronis loco R. R. I, 17, 3 confirmari mihi videtur, ubi in P. legitur formidulosa (Schneid. formidolosa).

Fest. p. 274; L. L. V, 163; ibidem Rauduscula (porta); cludus Plaut. Pseud. 659 = claudus; cludere Varro R. R. III, 3, 5. Colum. XII, 44, 2. Gell. XII, 14, 5. Petron. p. 40, 17; pusea R. R. I, 60 P (Corss. I², 660).

U = *Y*. Cum Romani cum Tarentinis et Siculis commercium habere inciperent, multa horum vocabula in linguam Latinam immigraverunt, quae vel integra in vulgi ore permanserunt vel ab hominibus literatis usui linguae vernaculae adaptata sunt. Quae res cum in multis Graecorum vocabulis a Livio, Ennio, Plauto receptis tum inde intellegitur, quod u Graecum vel in y vel in u abiit ita, ut u vocalis priscae latinitatis, y recentioris magis propria fieret. At sunt quaedam vocabula, ut cupressus (κυπάρισσος), fucus (φῦκος), muraena (μύραινα), quae u vocalem omnibus temporibus servarint, alia, ut cumatium, Prothumus, Prune, Putius, Lusiteles, sucophanta, trugonus, Musia, quae non nisi primis temporibus usitata fuerint. Varro, quem antiquis verbis magis usum quam delectatum fuisse ex ipso compertum habemus (L. L. V, 9), etsi non multa, tamen aliquot eiusmodi vocabula ac maxime in libris de R. R. usurpavit, quae antiquitatem redolent, velut: Ludon fluens sat. Exat. III = Lydorum; Ludinorum insulas R. R. III, 17, 4; summetria sat. Man. III; serpullum (= ἔρπυλλον) R. R. I, 35, 2; Subari I, 7, 6, cod. P., unde nescio an I, 44, 2 scribendum sit „in Subaritano“.

u = *i*. i vocalem pro u, sequente consonanti labiali, a Caesare novatam esse supra iam vidimus (§ 3 a). Hac lege quatenus Varro adstrictus sibi visus sit, ex his exemplis videas:

a) *u* per *b* literam excipitur in L. L. VI, 47: lubere ab labendo dictum. Ab lubendo libido, libidinosus . . . . . VII, 89: lubenter; IX, 34: lubitum sit; X, 56: ab lubidine hominum; X, 61: libido humana (cod. G.); sat. Mod. VI: quate meas libidines; Myst. II: qualubet; Sescul. XXIII lubentius.

b) *u* per *p* literam excipitur L. L. V, 40: mancupis.

c) *u* per *f* literam excipitur: L. L. V, 83: Pontufex Maxumus; IX, 12 artufices Fl., quamquam Varronem scripisse artifices, sicut IX, 18 artificum et V, 83 pontifices mihi cum O. Muellero persuasum est.

d) *u* per *m* literam excipitur: L. L. VIII., 61 aeditumus ut Mueller. recte scripsit propter „atritumus“, non ut interpolatores, aedituus; cuius verbi quae sit origo intelligitur ex VII, 12, ubi traditur etiam forma „aeditomum“ quam unquam Romanos locutos esse vir doctissimus credere non vult.

Sequuntur nonnulla adiectivorum superlativa et numeralia, in quibus *u* priscum servatum est, ut: caesissumus L. L. VIII, 76; frugalissumus VIII, 77; infumus V, 43; intumus V, 154; maxumus V, 93. 102. 157; VI, 42; VII, 85; maxume V, 26. 43. 79 (cod. G.) 96. 129. 141. VI, 3. 58; VII, 74; X, 71. optumus V, 102; melissumum = optumum VIII, 76; optume sat. Bimarc. XIX. Mod. XVIII. pauperrumus et pauperrima VIII, 77; proxumus V, 29. 93. 158. 184 VI, 97; IX, 115; X, 26; sat. Parmen. VII; proxume V, 102; superrumus VII, 51. Septumius V, 1; VII, 109; septumus IX, 30; X, 46; decuma (sc. pars victimae) V, 174; VI, 54 (cf. Petron. p. 23, 9); purpurae maritumae V, 113.

Duo praeterea exstant vocabula composita, in quibus *u* antiquum positum est pro *i* sequente litera linguali: tubulustrium L. L. VI, 14; multunummus (piscis) sat. Τὸ ἐπὶ τ. φ. μ. I. (cf. §. 3 a.).

u et *o* ante *t* in uno vocabalo „rotundus“ apud Varronem commutantur: Rutundus sat. Ἄλλ' οὐ μὲν. σε I. Devicti II. R. R. I, 51. 1 bis; III, 5. 12. 16, 19; cod. P.

u per syncopam inter *c* et *l* pariter ac *i* saepius eliditur, quae consuetudo jam apud Plautum, Lucilium, Lucretium in multis vocabulis observatur, velut: vinclum, periclum, poclum, vehiclum, oraclum, tabernaclum, saeclum, miraclum (ap. Corss. II², 523; Schuch. II, 404 seqq.); quibus addas ex Petronio: peduclum (p. 36, 5); ridiclei (36, 6); oclopeta (ab oculis et petendo nominata res esculenta, p. 22, 8), cf. E. Ludwig de

Petronii sermone plebeio. Varronis propria sunt: Vinculum L. L. V, 62; seclum VI, 11; vinclis R. R. II, 9, 13; per surclos R. R. I, 40, 4 codd. Vict.; oracla sat. Myst. I; ex oraclo Serran. X, poclis Sescul. II.

Denique u vocalis per epenthesein nonnunquam intercalatur, qua de re cf. Corss. II², 264. 609; Schuch. II, 424. In Varrone: jugulandes R. R. I, 16, 6 et jugulans L. L. V, 102 bis e codicibus mihi reponenda videntur. „Augumentum“ L. L. V, 112, quam formam adde indici vocabulorum apud Schuch. II, 425 et Stuenk. p. 8.

§ 6. De diphthongis.

1) *ai* = *ae* = *e*. *e* vocalem inprehendendi verbo non esse principalem apparet ex vetustiore forma „praehendo“, quae ex prae et hendo sive hando composita est, quod Graecum est *χαλῶνω* Gothicum *hinthan*, unde nostrum *hand* (cf. Corss. I², 109; II, 714; O. Mueller ad L. L. IX, 91). Praeter Plautum et Terentium, quos praehendo vel praendo scripsisse inde intellegitur, quod praeverbium *pre* pro *prae* sive *prai* (ut *pretor*) Luciliano demum tempore innotuit, etiam Varronis codices optimi in sola forma „praehendo“ consentiunt; quamobrem cur O. Muellerus eam non ubique in textum recipere ausus sit, equidem non intellego. Sunt autem loci, in quibus formam „praehendo“ pro „prehendo“ restituendam esse puto, hi: L. L. IX, 68. 90. 91. 95. 96. 101. 110: repraehendunt; IX, 90: praehenderit; IX, 93: repraehendundus non est (Müll. reprehendundum; Speng. p. 526 reprehendendus); VII, 4: Igitur . . . . . qui multa dixerit commode, potius boni consulendum (sc. ei), quam qui aliquid nequiverit, repraehendendum (sc. eum).¹⁾ sat. Lex. Maen. VII repraehendit (cod. L, rephendit H).

2) *ei* = *i* a veteribus Romanis et in primitivis verborum syllabis et in extremis dictum fuisse primus testis est Lucilius in sat. IX de orthogr. ap. Terent. Scaur. p. 2255 P; Quintil.

---

¹⁾ de qua structura cf. Keil observatt. critt. in Cat. et Varr. p. 38.

I, 7, 14. Velius Long. p. 2220 P; Mar. Vict. I, 4, 60 p. 2464 P (cf. Wilmanns p. 174, 44, Corss. I², 330, 716; O. Muell. praef. XXXVI).

Hunc sonum etiam Varronis temporibus auditum fuisse apparet ex his exemplis: in infeineiteis articulis L. L. VIII, 50, quem locum Spengel (de em. rat. 1858 p. 4) ex codd. vestigiis „in iufei in ei teis“ effinxit; in Epeiro R. R. I, 7, 7; II praef. 7; II, 2, 20. Epeirotae II, 2, 1. (De substantivorum casibus in-ei et-eis desinentibus cf. Cap. II).

3) *oi* = *oe* = *u*. Ab antiquissimis temporibus usque ad Jugurthinum bellum *oi* et *oe* in multis vocabulis dictum fuisse, quae postea *u* vocalem assumpserint, apparet ex his: *oino* (tit. Scip. Barb. f. C. 32); *noenum* (Lucil. Varro ap. Non. II, 98); *moenera* (Lucret. I, 29. 32; V, 1306), *coiravit* (C. J. L. I, 801. 583; 82—81 a. Chr.); *moerum* (sacra Argeor. Varro L. L. V, 50), *moeros* (comment. anquis. Serg. id. VI, 91); *moeris* (tab. Cens. id. VI, 87); in ipsis libris Varronianis haec sunt exempla: *Poenicum* L. L. V, 113; VIII, 65; *plostellum Poenicum* R. R. I, 52, 1 (cf. Stuenk p. 7); *poenica lingua* R. R. I, 1, 10; *Poenice* I, 2, 12; *moenia*, *moenittus*, *moerus*, *moeniendi causa*, *moenus* L. L. V, 141; *poena a poeniendo* V. 177.

In vulgari sermone *oe* mutatum est in *e* (cf. Corss. I², 707, Schuch. II, 228 seq.); sic apud Varr. *pomeri*, *pomerium* L. L. V, 143; *pomerio* R. R. I. 2, 13. Unum restat, *noenum*, quod reperitur in Varronis epistula ad Fufium ap. Non. p. 144 (Riese p. 259). Quam particulam si C. F. W. Mueller (Zeitschr. für Gymnas. XIX, 1865 p. 423) duobus locis L. L. IX, 23. 79 in codd. depravationibus „*nomen*“ et „*nova non*“ delitescere suspicatus est, haud procul a vero abesse mihi videtur.

§. 7. De semivocalibus. 1) *H*. Quando recte *h* seu vocali seu consonanti praepositum fuerit, magna fuit disceptatio inter grammaticos (cf. Schneid. Gr. Lat. I, 1, 183 seqq. Wilmanns. p. 182—185; Corss. I², 107). Varro quidem e testimonio Vel. Longi, Ter. Scauri, Charis., Serv., Quintil.,

aliorum magis rusticum et priscum morem videtur esse secutus, cum aspirationem e libris paullatim remove-re studeret. Hue quadrant exempla haec: Arpocrates L. L. V, 57; aruspices V, 148; aruspex VII, 88 (aruspices Plaut. Amphitr. 1132; aruspicae Mil. 692); edera VI, 14; iberna V, 54; istonas (= ἰστωνας) R. R. I, 2, 21 in. J. B. R. ordeum L. L. VI, 49; IX, 27. R. R. I, 31, 5; 38, 3; 44, 1; 48, 1. II, 1, 17; 2, 13; 4, 6. 15. 20. 21; 7, 7. 12. 14; 8, 2. 4; 11, 2. III, 6, 3 bis; 7, 8; 10, 5. 6 bis; 11, 3; 17, 3. 6. ordeaceus (vel-ius): R. R. II, 5, 17; 6, 4; 7, 11; 9, 12 (cod. P.) 11, 7; III, 9, 20; 10, 6. Ortensius L. L. VIII, 14. (cf. Inscr. Neap. 3156) orrida (oracla) sat. Myst. I cod. H. m. pr. umerus L. L. VII, 50. sat. Parm. V. Virg. div. V. umor sat. Ταφ. Μεγ. IX R. R. I, 41, 3 P. umidiores R. R. I, 9, 4 (cf. Kettner. Krit. Bemerk. 1868).¹⁾

Tria vocabula, olus, asta, ortus, non aspirata ad perversam eius rationem inquirendi origines verborum referri debent: L. L. V, 108: „Ab olla olera dicta; (recte holus, antique helus), unde olitorium;“ idem legitur V, 146. 104. X, 50. V, 115: „Asta, quod astans solet ferri;“ V, 103. 146 bis. 147. VI, 20: „ortus, quod in eo omnia oriantur.“

Nec minus placuit Varroni c pro ch ponere ante vocalem vel consonantem teste Charis. p. 73, 17, qui tradidit Varronem „pulchrum“ aspirare noluisse, ne duabus consonantibus media intercederet aspiratio, quod minime rectum antiquis videretur. Itaque vocabula, qualia sunt: orcitem R. R. I, 24, 1 (Nonii cod. Guelf.), orcites I, 60 bis, corda, cordi II, 1, 19. 2, 5 (a „χορδον“ cf. Schneid. comment.) e cod. P., clamydes L. L. V, 133 Fl., clamydas sat. Herc. Socrat. II (BHLW), cocleae R. R. III, 3, 4 bis; cocleis III, 14, 1; coclearum III, 14, 4; coclearium III, 12, 2; cocleariis III, 14, 1 Varroni non abiudicanda esse existimo.

---

¹⁾ Fleckeisen (Fünfzig Artikel p. 31) formas „humerus, humor, humidus“ contra etymologiam in auctorum et lexicorum exemplaribus falso servatas esse contendit.

Contra, ut ait Nigidius Figulus apud Gell. XIII, 6, 3 rusticus. fit sermo, si aspires perperam, exempla proferens „ahenum, vehemens, incohare, helluari, hallucinari“ quae omnia certis inscriptionum testimoniis confirmantur. Non autem recte mihi scripsisse videtur „honus honustus“ pro „onus onustus“, quas formas secundum falsum Varronis veriloquium finxisse eum apertum est ex L. L. V, 73: „Honos ab honore sive onere;“ honera VI, 77 Fl. „Harena“ L. L. X, 19, harenosus sat. Περιπλ. I, 2, harundulatio (R. R. I, 8, 3) an „arena, arenosus, arundulatio“ utrae sint antiquiores et meliores formae e grammaticorum testimoniis non liquet (cf. Schneid. Gr. Lat. I, 185 seq., Corss. I², 107; Wilmanns p. 184, 58c).

2) S. S literam conduplicabant veteres in iis vocabulis, quae a stirpibus tertiae, quae dicitur, coniugationis in d vel t exeuntibus denominata sunt, velut apud Plaut. caussa, excusses, rissu, occassionem, ussui, russum, prossum (cf. Corss. I², 283), et apud Varronem: cassus L. L. VIII, 11 (Muell. e codd. capus); VIII, 39 de cassu in cassum (Fl.), X, 62 cassuis (casus his Fl.); derississimum sat. Bim. VII (Riese p. 110, 3) ap. Non. 100, 29; lussum sat. Marcip. XI (cf. Vahlen anal. Non. p. 18); nassiternam R. R. I, 22, 3 ap. Non. 546, 6 (cf. Kettner, Krit. Bemerk. 1868).

3) V. V post l et r ab antiquioribus poetis interdum in u mutatum est, ubi metrum poposcit, velut in: dissoluo (Catull. 66, 38), siluae (Hor. Od. I, 23, 4), larua (Plaut. et Priap. 32 Buechel.), miluus ap. Varr. sat. Sescul. V (R. p. 211, 1). Quam formam trisyllabam semper ab antiquis poetis nec bisyllabam „milvus“ usurpatam fuisse, quae demum apud Persium, Martialem, Iuvenalem appareat, Lachmann. Lucret. p. 379 docet.¹⁾

V, si post i extritum cum consonante aliqua colliditur, vel cum praecedente vocali in diphthongum coit vel eliminatur

---

¹⁾ Haec contra Corss. I², 313, qui eiusmodi formas a poetis solis inventas neque in vulgi ore fuisse arbitratur.

in optimo scribendi genere; talia sunt: fautor, nauta, auceps, aucella pro vetustioribus: favitor, navita, aviceps, avicella (Varro L. L. VIII, 79).“ Aevitas = aetas exstat sat. Tithon. I; aeviternus = aeternus Pseudaen. cf. Prisc. II, p. 81, 6: „Antiqui tamen „aevitas“ et „aeviternus“ dicebant ab aevo.“ Varro L. L. VI, 11: „Aevom ab aetate omnium annorum; hinc aeviternum, quod factum est aeternnm.“ Saepius autem fit in usu vulgari, ut v, sive praecedat u vocalis sive sequatur, eliminetur, id quod cernitur in Maurte pro Mavorte, fluio pro fluvio, iuenta pro iuventa, Flaus pro Flavus (Corss. I², 316);²⁾ quibus exemplis adnumeranda sunt Varr. sat. Est mod. m. V (R. p. 124, 4) simpuio pro simpuvio, quem locum Buecheler (Rhein. Mus. XX, p. 421) ita emendavit, ut levi mutatione pro vinitari scriberet „invitari“ et pro „ipsi illi Libero simpuio“, quae verba sensu carent, „pusillulo simpuio.“

Pacvi = Pacui = Pacuvii sat. "Ov. λόρ. IX, L. L. V, 7, quae forma in codd. GHc. pacui, Fl. parvi latere mihi videtur (cf. Schuch. II, 475).

B. De consonantibus.

§. 1. Liquidae. 1) R. R cum s conjunctum vel ss efficit, ut in Plautinis „prossum, russum, quossum, dossum, Sassina,“ vel excidit ut in „rusum, susum, prosa.“ Utrumque excepto vocabulo prosa, ab elegantiore lingua alienum ste (cf. Corss. I², 243; Schneid. Gr. Lat. I, 2, 472; Schuch. II, 177); nec mirum igitur Varronem nonnulla e plebeio sermone sumpsisse, qualia sunt: susus versus L. L. V, 158; susum V, 161; susum versus IX, 65; vel prosus vel rosus X, 52 (cf. Muell. annot.); nec non susum quam deosum R. R. I, 63 Pol. et codd. Vict.; susum vorsum I, 31, 5 P. (ap. Petron. susum p. 50, 21; russus p. 57, 1); Maspiter L. L. VIII, 49. IX, 75. X, 65; at Marspitrem VIII, 33.

²⁾ Quae vocabula num sic etiam in ore hominum fuerint, non tantum in libris, equidem addubitare audeo.

Praeterea *r* ante consonantem intercidisse non videtur nisi in „peiero“ et „teguſ“, quae forma ab Hermanno el. doct. metr. p. 189 ex aliquot codicibus Plautinis ad Capt. 902. 915 Fleck. excusa est, nisi potius Varronis sententiam accipere velis, qui dicit L. L. V, 110: „Teguſ ſuis ab eo, quod eo tegitur. (!)“

Forma „Carnaliſ“ ſat. Sexag. X ex Oſco „Caſnar“ explicanda eſt (cf. L. L. VIII, 29: „ſenem Oſci caſnar appellant) eandemque conſonantium permutationem praebet, quae cernitur in vocabuliſ hodiernuſ, diurnuſ“ profectiſ ex dieſ (Dieſpiter), diuſ (interdiuſ); cf. Corſſ. I², 232.

2) *M*. Hanc conſonantem, ubi *p* ſive *b* littera excipere-
tur, tam exili ſono fuiſſe, ut interdum in priſco ſermone excideret, teſtatur Priſc. I, 38 (Corſſ. I², 263); itaque Poſoni C. J. L. I, 939. Seproni 956; Decebrisi 930. Noubrisi 855 (Schuch. I, 105). Apud Varronem unum tantum eiſmodi exemplum in libriſ, qui mihi praesto fuere, indagavi: in teporibuſ L. L. X, 41 Fl., quod pro librarii errore accipere malim, tametiſi Spengel (de emend. rat. p. 7) dicit: „interdum tepora, teporibuſ, non tempora.“

3) *N*. Liquidam *n* ante ſibilantem a Latinis obſcuriſ vel omnino non pronuntiatam fuiſſe reſ eſt nota (cf. Schneid. Lat. Gr. I, 2, 457 ſeqq.; Corſſ. I², 251 ſeqq.). Itaque raro inveniuntur vocabula, qualia ſunt: formonſuſ (Grut. p. 669, 10) Aſprenanſ 318, 5; 593. Pallanſ 178, 3; quae omnia ruſticitatiſ propria ſunt; inde apud Varr. „formonſula uxor ſat. Flaxt. II, formonſuſ Longe f. q. ſ. f. II. Contra vero *n* primitivum ante *s* ſaepiuſ eliminatum eſt ac maxime in participiſ praeſentiſ in -anſ vel -enſ deſinentibuſ, ut in hiſ animas, vacillaſ (Lucret.), accubaſ, poſtulaſ, praegnaſ (Plaut.). Sic apud Varr. in libriſ de R. R. conſtanter legendum eſt ſecundum cod. P. „tondeſ I, 37, 2: ut decreſcente luna tondeſ calvoſ fiaſ“ in ore Agraſii; praegnaſ, praegnatiibuſ II, 2, 14. III, 12, 5. praegnateſ II, 6, 4. 9, 11. praegnatiſ II, 7, 11. praegnatiibuſ II, 7, 10. Alia huiuſ vocabuli forma, quae inſuper exſtat ap. Fulgent. Myth. II, 3: praegnax II, 4, 7,

unde fortasse corrigendum sit II, 10, 9: praegnatem (se matrem familias). In primitivis syllabis excidit n in: pos L. L. V, 4, ubi exponit Varro e recto casu „pos“ intelligi non posse, quid sit; id enim vocabulum derivatum esse a potentia, cum pos potius pontem quam potentem significare videatur. Fros = frons sat. Parm. VI. R. R. I, 24, 3; Antiquit. Rom. XV. ap. Charis. I, 17 p. 105. pisunt L. L. V, 138; pisatur R. R. 1, 63, 2 P. (Cato) cf. Neue Formenl. II, 412.

§. 2. Mutae. 1) B. B. cum v mutari ex antiquis vocabulis „bubile, bubulus, bubulcus, Bubona, Bubularius, quae a radice bov-, et ferbui, efferbui, quae a radice ferv- derivata sunt, apparet.

Sed quae exempla Schuch. I, 131 affert, quibus docere vult hanc mutationem iam ante secundum p. Chr. saeculum in usu fuisse, fere omnia refutavit Corss. Krit. Beitr. p. 157 seqq., Krit. Nachtr. p. 177 seq. qui formas, quales sunt Fovii pro Fabii, Sevini pro Sabini, Danubius pro Danuvius, gilbus pro gilvus (vide etiam Ausspr. I², 126 annot.) infima latinitatis aetate ortas librariorum erroribus in optimorum scriptorum libros irrepsisse evicit. Quae cum ita sint, impetrare a me non possum ut formas saepius in codicibus servatas velut: avenas = habenas sat. Flaxt. III (R. 139, 5), Savini = Sabini L. L. VI, 5 Fl., VII, 77, uti scribere vult Spengel. de emend. rat. p. 7. a Varrone ipso ordini verborum insertas esse existimem.

2) P. P in b mutatum est in „Publilio“ pro „Poplilio“ L. L. VII, 105, de quo vide supra A §. 4 b. Literarum complexus pt (ptth) initio verborum ita in vulgarem sermonem receptus est, ut p (ph) evanesceret. Sic Tolomaidi J. R. N. 3395, Tolomea Fabrett. IX, 438; thisanae Bob. Pelagon. fol. 40, 18, tissanae Isid. Orig. XX, 3, 21; tisanarium codd. Prisc. I, 74, 24; cf. Τισάνη, tisana Gloss. Cyrill., unde it span. portg. tisana, prov. tizana, fr. tisane; ap. Varr. tisana sat. Mod. XV in HLB ut ap. Petron. p. 40, 35 legitur tiscus in Trag. (cf. Ludwig de Petr. serm. pleb.): P pro b ante s et t saepius invenitur scriptum apud vete-

res ac maxime in iis vocabulis, quae cum praepositionibus ab, ob, sub, componuntur, velut: apstinui, opsecro, supsequor (cf. Corss. I², 119, Neue Formenl. II, 728). Varronem, quem in universum in hoc genere scribendi etymologiam secutum esse scimus testibus Terent. Scaur. Cassiodor. Vel. Long. aliisque (cf. Wilmanns. p. 177 seqq.), tamen interdum usui communi loquendi se accomodasse apparet ex sat. Papiap. IV opstat (R. p. 186, 7); Papiap. XII optrectatores (R. 187, 6); opsevisse R. R. III, 16, 10 Pol.; traps sat. Parm. VII ap. Non. p. 178, 32 (libri trabs); urps R. R. I, 16, 3 Pol. (cf. L. L. V, 143; Corss. I², 130).

3) C. Literarum complexum vu et quu antiquos Romanos evitasse semperque vo et quo dixisse supra iam commemoravimus, cum de formis: volgus, Volcanus, volpes, volt, quom, quoi aliisque ageremus (sect. A §. 4 b). Sed non minus usitata erat ratio scribendi „cu“ pro „quo“, ut intelligitur ex vetustissimis Plauti, Vergilii, Gaii libris, qui semel saepius habent: „execuntur, conlocuntur, pedisecus, falsilocus. Itaque in libris Varronianis cu pro quo secundum codices scribendum putavi his locis: secuntur L. L. V, 33. 88. (a Muellero coniectum e „sequuntur“ GHb, sequitur Fl. a. c.); VIII, 25. R. R. I, 23, 5 Pol. at sequontur X 71 Fl. fortasse etiam elocuntur VI, 57, ubi codd. habent eloquuntur, Muell. eloquontor; at loquontur VI, 1 Fl. IX, 85. X, 70. cocuntur L. L. V, 98; decocunt R. R. I, 64, 2 Pol. cocus III, 14, 3. 17, 4. aecus sat. L. f. q. s. f. II. (R. p. 156, 1 aequus ex Turn.). ecus sat. Τριτοβ. Τριπ. III. Logist. Cat. XIX (R. p. 250) ecum Sescul. XX. XXI (R. p. 213, 1. 4); eculi R. R. II, 7, 12 Pol. codd. Vict. eculum II, 7, 13. eculos II, 8, 6. anticum II, 9, 9. Adde aecor sat. Marcop. I.

xs pro x primum occurrit in sen. cons. de Bacch. in voce exstrad C. J. L. I, 196. 16. 29, deinde saepius in legibus Gracchorum: taxsat lexs, proxsumus, postremo aetate Iuliana in: defixso, maxximos, maxximi (Cen. Pis.). Sic apud Varr. faxs sat. Γεροντοβ. XI antiquit. lib. XV ap. Non. p. 112, 22. Charis. 130, 33; sat. Sexag. II in versu Enniano.

Caput II.

De flexione verborum.

A) De declinatione.

a) Substantiva.

1. Singularis.

§. 1. Nominativus. Antiquum suffixum - o - s, - o - m, secundae, quae dicitur, declinationis apud Varronem in iis tantum vocabulis reperitur, quae in - vo - s, - vo - m exeunt. Hoc tamen fuisse Varroni instar regulae, ad quam omnia huius modi vocabula direxerit, equidem pro certo habeo (cf. Corss. II², 98); ac sunt certi loci, in quibus - vo - s, - vo - m pro -vus, -vum scripsit, hi: Clivos Publicius L. L. V, 158 Fl.; (quod sequitur in codd. *clivus* proximus et VI, 32 *clivum* recte a Muell. in clivos et clivom mutatum est); acervos R. R. I, 55, 5 (cf. Schleicher Meletem. Varron. spec. I. p. 18); avos, proavos II, 4, 2; III, 2, 6 Pol. Imburvom L. L. V, 127. Liceat statim his addere adiectiva in - vos, - vom desinentia: novos maritus sat. Γεροντοβ. VII; as antiquos R. R. I, 10, 2 calvos I, 37, 2 (Pol. clavo): in obliquom unum (casum) X, 50; fortasse etiam X, 44 in loco, quem coniectura refecit Mueller. Huc pertinet noum verbum VI, 59 Haun. quod similiter fictum ac „Ioum“ VIII, 74 et „boum“ (cf. O. Mueller. ad V, 2) ex „novom „ortum est ut“ cum, cuius, cui“ ex „quom, quouis quoi“. Cetera eiusmodi exempla, quae affert O. Muell. praef. XXXVIII ut improbarem a me impetrare non potui; sunt autem haec: divos, divom V, 66 (codd. divus, divum); urvom V, 127 (codd. arvom et curvom), antiquom V, 164; VI, 34 (codd. antiquum); aevom VI, 11 (codd. aevum); aequom VI, 71 (codd. aequum); cervos VIII, 47 (codd. cervus) X, 51 et servos (codd. servus); corvos IX, 56 (codd. corvus, Haun. m. pr. corus), corvom IX, 55 (codd. corbum), equos VII, 4. VIII, 11. 52. IX, 56.

63 bis. 113. X, 4. 28 (codd. equus), equom VII, 38. VIII, 10. 52. 71 IX, 33 (codd. equum); novom IX, 20 (codd. novum), reliquom V, 169. 175 ter. VIII, 6. X, 40 (codd. reliquum), quibus addere vult in praef. l. c. arvos V, 39; antiquom vel anticum V, 42, pedisequom vel pedisecum V, 95, antiquos vel anticus V, 173. equom vel ecum V, 148; cavom aedium V, 161 bis; novom VI, 21; tritavom atavom VII, 3. accusativos VIII, 67.

-us terminatio secundae declinationis, quae abicitur in iis Graecis nominibus, quorum stirps in r desinit, servata est in quibusdam nominibus propriis: Teucrus Verg. Aen. III, 108; Euandrus VIII, 185; Menandrus Vell. I, 16, 3 (cf. Corss. II² 592, Schuch. II, 385; III, 281; Neue Formenl. I. 75 seq.) sic Aristandrus ap. Varr. R. R. I, 1, 8.

In tertia, quae dicitur, declinatione, -o-s suffixum masculinum apparet in nonnullis vocabulis, quae portea etiam -or acceperunt, velut: pavos, timos, vapos, clamos, odos, labos, (cf. Varro L. L. VII, 26. 27. Neue I, 166; Corss. II², 235); sic inveniuntur ap. Varr. sat. Prom. lib. III colos, Man. I labos (idem ap. Pacui. Plaut. Terent. Lucil. Sall.).

-is pro -es antiqua est terminatio nominativi eorum nominum, quorum stirps in i vocalem desinit; velut:

aedis (Tempel) L. L. V, 156. 158. 160. VI, 61 (cf. lex Jul. 206, 30. Fast. Praen. Jan. p. 312); aedes Suet. Caes. 10. 84. Oct. 29 bis.

faelis aut maelis. R. R. III, 12, 3 (Plaut. Pers. 751 Plin.); faeles R. R. III, 11, 3 (Plaut. rud. 738);

ratis L. L. VII, 23 ter. (Plaut. Bacch. 787, aulul. IV, 1, 9); rates Prob. Cathol. p. 29.

verris R. R. II, 4, 8; verres Prob. Cathol. I, p. 27. Choris I p. 40. Prisc. V, 27. VI, 59.

famis R. R. II, 5, 15. Prob. App. 189, 16: „fames, non famis“, Caper p. 2246 (cf. Neue I, 180; Rönsch It. u. Vulg. p. 263).

Contra -es cernitur in terminatione nominum in consonantem desinentium, ubi postea -is: canes R. R. II, 9, 1 Pol., qua forma uti ipse vetat L. L. VII, 32 (Plaut. Trin.

170. 172. Men. 718. Enn. Lucil.) canis Verg. Hor. Ov. (cf. Corss. II² p. 230). De vocibus „traps, urps“ vide supra cap I. B §. 2.

Unum existit vocabulum duabus mutis consonantibus in fine excellens: lact pro lac L. L. V, 104. sat. Andab. II (R. p. 102, 1 lacte); cf. Spengel de emend. rat. p. 7. Varro de grammat. 97 ap. Wilmanns. p. 212; Neue I, 151. Buechel. Grundriss p. 6. lacte R. R. II, 1, 4. 8, 2. II, 2, 19. 11, 5 Pol. (accus.). Plaut. Enn. Caecil. Petron. (p. 23, 12).

§. 2. Genitivus. Antiqua terminatio -ai pro -ae in nominibus a -declinationis permultis veterum comicorum tragicorumque exemplis firmata (cf. Corss. II, 719 seq.) etiam ap. Varronem quamquam semel tantum occurrit in sat. Eumen. X: terrai. Nam, quem genitivum. Riese p. 151, 1 etiam ad Κοσμοτορ. II statuit, nescio quomodo explicare velit, cum scribit secundum Palmerium: „fera militiai munera belli“, quoniam unum alterumve genitivum supervacaneum esse ex sensu apparet. Itaque sequor Buechel. qui scripsit:

„ad túrbam abii, fera mílitia
múnera belli ut praéstarem“

Sustantivorum in -ius, -ium desinentium casus patricus apud antiquiores constanter in -i, non -ii terminabatur, qua de re cf. Charis. p 78, 4 ap. Wilmanns. p. 155; Neue I, 84; Buechel. Grundr. p. 36; Corss. II², 697 seq. Quam legem a Lucilio datam Varro ita mutare voluit, ut non solum genitivum, sed etiam vocativum per duplex i scriberet; attamen saepius usum loquendi secutus maxime in nominibus propriis duplex i in unum contraxit, velut: Terenti tit. L. L. VIII, 14. Enni V, 68, VII, 12. 19 sat. "Ov. λóρ. IX. Parm. XIV; Ennii L. L. VII, 82. Tati L. L. V, 74. Muti V, 5. Lucili V, 138. Meli V, 157. Tarquini V, 159. Lanuvi V, 162. Mani VI, 90. Pompili VII, 3. Cassi VII, 21; at Cassii VI, 7; Virgilii VII, 39. Papini VII, 28. Corneli VII, 39. Acci VII, 65 (codd.), nisi gotius e Muelleri coniectura „ex eo Accius pusuit in curiosa.“ Luci Plauti VIII, 36. (cf. Mueller, annot. crit.) Albuci sat. Eumen. XI:“

„Quid dubitatis, utrum nunc sitis cercopithecii,

An colubrae an volvae de Albuci subus Athenis?“

quod cum levi Epicuraeorum irrisione dictum est. Is Albi-
cius utrum Lucilii aequalis fuerit, quem Athenis fuisse per-
fectumque Epicureum evasisse docemur a Cic. Brut. 34, 131.
de fin. I, 1 an is, cuius libellos Luciliano caractere scriptos
commemorat Varro R. R. III, 2, 17 et III, 6, 6, ubi verba
eius de reditu villatico profert, viri docti inter se dissentiunt.
Utcunque res est, certo non magis docit sumus de Albio, quem
Roeperus (Eumen. 1861, p. 29) proposuit, cum sic scribere vellet:

„an colubrae an beluae an de Albi mulabus et hinnis.“

Riesii denique coniectura (p. 128, 4) „vel bucinu' flavus
ahenus“ omni caret verisimilitudine.

Pacuvi R. R. I, 2, 5 (Pol. Pacusi); Sei III, 11, 2.

In nominibus appellativis haec numeranda sunt: pomeri
L. L. V, 143. convivi V, 168. sat. Papiap. V. auxili sat.
Agath. III, peculi Eumen. X.

Serapi sat. Eumen. XXXVI cum Buechel. (Rhein. Mus.
XX p. 429) potius patricum casum habere velim quam voca-
tivum (Riese p. 130, 8 cum Oehlero, Vahleno, Ribbeckio), cum
eadem forma insuper exstet in titulo Puteolano ap. Mommsen.
J. R. N. 2458: ante aedem Serapi, et Apul. met. XI, 28
„Sarapi principalis dei orgiis“; cf. Isi (gen.) apud Corss. I.
291. Ceterum huius nominis stirpem non solum in d, sed
etiam in i exiisse demonstrant formae Serapis (gen.) Varro
ap. Charis. 69. Plin. nat. hist. 36, 7, 58. 37, 5, 75. Val. Max.
1, 3, 4. Macrobian. sat. 1, 20, 18. Serapi (dat.) Vitruv. 1, 7,
1. Hadr. ap. Vopisc. Sat. 8, 2. Apul. met. 11, 9. Serapim
Varro Eumen. XII. Cic. de nat. deor. III, 19, 47. Verr. 2,
66, 160.

Accedit, quod etiam Graeca nomina tertiae declinationis
in -es desinentia interdum i pro is in genitivo assumunt, ut
Aristoteli Cic. de fin. V, 5. Appul. apol. 471. 473.
Vologesi Tac. ann. XIII, 37. Neocli Nep. Themist. I, 1.
Aristocli Varro L. L. X, 75, quin etiam Herculi ap.
Cic. acad. IV, 34, 108, et Herculi decuma Varro L. L. VI,

54; cf. VIII, 26: Herculi an Herculis (quom utrumque sit in consuetudine).

Quartae declinationis casum patricum in - uis etsi constanter adhibuisse Varronem tradit Gell. IV, 16, 1 (cf. Donat. in Ter. Heaut. II, 3, 46), tamen ab eo probatum fuisse minime credo cum Wilmanns. p. 137. Sunt autem eius modi genitivi antiqui apud Varronem hi: fructuis sat. Meleag. III bis. Ταφ. Μεν. XV. R. R. I, 2, 19; at fructus L. L. V, 34. 134. usuis, quae forma tantum servata est in suis L. L. IX, 4, et usui X, 73, semper autem mutata a librariis, ubi, quid significaret, intellegebant, velut L. L. VIII, 28 (cf. Mueller. praef. XXXVI) cassuis X, 62 (Fl. casus his) partuis sat. Andab. II. manuis sat. Prom. lib. I; domuis Ταφ. Μεν. VII; anuis logist. Cat. VIII (R. p. 248); quaestuis log. Cat. XXXIV (R. 251); rituis ibid. XXXV.

§. 3. Dativus. Prisca dativi terminatio tertiae declinationis in - e in solennibus quibusdam formulis servata est, velut: iure dicundo (nisi hanc formulam pro ablativo accipere malis inspectis locis a Schneid. Gr. Lat. II, 1, 202, Neue I, 194 congestis); auro, argento, aere Cic. epist. ad fam. VII, 13, 2; quod genus sacrificii Lare vervecibus fiat Legg. 2, 22, 55. Sic apud Varronem L. L. V, 40: Praedia dicta, item ut praedes a praestando, quod ea pignore data publice mancupis fidem praestent. V, 80: Praetor dictus, qui praeiret iure et exercitu.

In qua formula ne de ablativo cogites, memento dativum quartae declinationis interdum in - u contractum fuisse apud poetas dactylicos inde a Lucilio et in sermone pedestri apud Caes. Cic. Sall. Liv. Plin. Tac. (cf. Neue I, 366. Corss. II², 740). Nec minus Varronem hac dativi forma se abstinuisse exempla aliquot satis mihi indicare videntur, quae, nisi pro dativo accipias, nescio an alia ratione expedire possis. Sunt autem haec: L. L. VIII, 30: Quae usu ad vitam sunt assumpta; ubi codd. „usus“ manu deteriore corruptum esse apparet e vulg. „usu.“ sat. Man. VI (R. p. 158, 10):

„Nec sumptibus unquam

Legibu' nec luxu statues finemque modumque“,
ubi „nec luxu“ omisum in codd. ingeniose addidit Lachmann. Lucret. p. 141. — R. R. II, 8, 2: „Uterque eorum (mulus et hinnus) ad usum utilis, partus fructu neuter“, ubi Ursin. corrigere voluit „ad fructum“. III, 2, 4: ubi censores censu admittant populum, ubi „censu“ Gronovio dictum esse videbatur ut comitiis, ludis, gladiatoribus, Circensibus, i. e. pro ablativo, mihi cum Gesnero pro „ad censum.“ III, 16, 9: Nunc cursu lampada tibe trado.

§. 4. Ablativus: Ablativus tertiae declinationis quando in i aut e exire deberet, eo tempore, quo Varro scripsit, nondum stabilitum fuit, ut apparet ex inconstanti aequalium usu et ipsius verbis L. L. VIII, 66: „sine reprehensione volgo alios dicere in singulari hac ovi et avi, alios ove et ave.“ Attamen illud ex exemplis a Neue I, 219 seqq. congestis statueudum est veteres ablativo in i desinente multo liberius usos esse quam recentiores, quamobrem etiam apud Varronem nonnunquam ablativos in i- occurrere, qui non nisi in prisco sermone usitati fuerint, non mirum videbitur; sunt autem hi:

Clavi R. R. I, 22, 6 56 (Appul. Marcian. Digg. Verg.)
clave Juven.

Convalli R. R. I, 12, 3. (Appul.)

Fini Varro ap. Non. p. 55. (Gell. Cato. Digg.) fine Caes.
Lucret. Sallust. Fronto. Appul.

Igni. L. L. V, 109. VII, 83. R. R. I, 64, 2 ap. Non. p. 139. 448. igne Plin. ap. Charis. p. 98.

Messi L. L. V, 21. R. R. I, 53 (messim III, 2, 6; cf. Charis I, 14, 28).

Navi L. L. V, 144 IX, 6, quae forma non rarius reperitur apud scriptores quam nave, quamquam Plin. ap. Charis. p. 98 statuit „nave“.

Orbi R. R. III, 5, 16. 16, 5. Cic. de nat. deor. III, 14, 37. Arat. 363. Lucret. Manil. orbe Plin. ap. Charis. p. 98.

Rumi R. R. II, 11, 5.

Viti L. L. V, 94. Appul. met. IX, 39.

Hi sunt ablativi eorum sustantivorum, quorum nominativus in -is desinit; at non desunt ii, quorum nominandi casus in s cum aliqua consonanti exeunt; ut: luci L. L. IX, 60. luci claro sat. Bim. XXIII. Syneph. II. Lex. Maen. VI. Plaut. aul. IV, 10, 18 ap. Non. p. 210.

Opi L. L. V, 141 Fl.

Parti R. R. I, 13, 5 bis. 40, 6. III, 3, 8. 9. (Plaut. Cato. Lucret. Liv. Appul.) parte etiam apud antiquiores (Cato. Pacuv. ap. Non. p. 506. Afran. ap. Non p. 123. 375. Terent. Lucret.). Contra e pro i a vetustissimis in neutris, quorum nominativus in e, al, ar desinit, prolatum esse, tradit Prisc. p. 758; Charis. p. 44. 45. Varro profert:

Mare. logist. Fundan. IV (R. p. 254): „in mare aquam frigidam oriri.“ de gente pop. R. III: A mare operta oppida. Antiq. hum. XII. „ab Erythro mare orti.“ (Varro Atac. Plaut. Cic. ad Att. X, 12, 1 in M. m. pr. Lucret. Ov. Digg).

Rete. Utrum neutri generis an masculini fuerit apud antiquiores dubium est, cum et hoc rete et hic retis, quin etiam haec retis in consuetudine fuerint teste Charis. p. 45. Prisc. p. 659. Itaque duplici ratione explicari potest forma „rete“ in his locis Varronianis: L. L. V, 130: a rete reticulum. R. R. III, 5, 8: obiecto rete. III, 7, 6: item quae foetae sunt (columbae), ut certum locum disclusum ab aliis rete habeat (sc. pastor columbarius Pol.; falso Schneid. habeant); III, 9, 15: intento supra rete. III, 11, 3: idque saeptum totum rete . . . . integitur.

2) *Pluralis.*

§. 5. Nominativus. Perantiqua huius casus terminatio nominum, quae sunt secundae declinationis, cernitur in voce „Fesceninoe“ ap. Fest. p. 86 i. e. qui depellere fascinum credebantur. Inde ab initio belli Syriaci apparuit suffixum ei, quod usque ad interitum liberae rei publicae usitatum fuit; juxta autem iam formas in -i valuisse nemo negabit, qui indicem vocabulorum ap. Corss. I² 750 perlustraverit. Varro, etiamsi Lucilianam illam regulam, quae omnibus secundae declinationis vocabulis in nominativo ei-suffixum con-

stituit, non stricte secutus est, tamen prorsus negligere noluit, cum hos nominativos adhiberet:

Terentiei L. L. VIII, 36; hinulei IX, 28; Argei IX, 89. Baebiei X, 50. scopei R. R. II, 4, 17 Pol., quos Columella appellat scopiones, quibus dependent acina; at scopi I, 54, 2.

De nominativo et accusativo tertiae declinationis aliquid certum constituere eo difficilius sit, quo magis Romani Varronis temporibus fluctuabant inter -is et -es, sicut ab eo ipso L. L. VIII, 67: „gentis, sed mentes et dentes“ edocemur; quamquam illud constat e Prisc. p. 83—86, ea nomina, quae genitivum in -um finiant, plerumque -es terminationem praebere. Itaque dignum opera mihi videtur has formas composuisse, in quibus is pro es e codicibus elucet.

Ac primum in nominativo exstant: auris L. L. VI, 83 (codd. audio), lentis IX, 34. verris R. R. II, 4, 4 Pol. maris II, 5, 9 Pol. rumis II, 11, 5: „mammas enim rumis sive rumas, ut ante dicebant, a rumi.“ (Plin. Paul. Diac.)

In accusativo: Partis L. L. V, 45. VIII, 44 bis. IX, 34. X, 4. 7. 17. 49. 78. sat. Ὀν. λύρ. XX. Ταρ. Μεν. VII. collis L. L. V, 52. R. R. III, 1, 6. ratis L. L. VII, 23 bis. hostis VII, 39. auris IX, 21. sat. Agath. VI. Papiap. VI. epist. ad Caes. III (R. p. 259). dotis sat. Ἀνθρωπ. III. bipennis Quinq. II. montis L. L. IX, 27 animalis IX, 101. artis IX, 111: omnis repudiandum erit artis (cf. Keil. observ. critt. p. 43.) sodalis X, 39 bis. chortis sat. Bim XI; cohortis ibid XXII (de voce „chors“ sive „cohors“ cf. Schneid. ad R. R. I, 13, 3). messis sat. Γερωντοβ. IV (R. p. 142, 1 mensis codd.); cf. Mom- sen. R. G. III⁵ p. 594. piscis, avis sat. Marcop. II. Papiap. XIV. viris sat. Ὑδροξ. praeseptis R. R. I. 13, 6 (Pol. praeseptis), cf. Neue I, 574. Alpīs III, 12, 6 (Pol. ad adpis).

Sequuntur ea nomina, quae in -eis desinunt,

a) in nominativo: parteis L. L. V, 21. 56. urbeis V, 143.

b) in accusativo: parteis L. L. V, 54. 115. VI, 3. VII, 110. IX, 30. 74. X, 6. 18. amneis V, 28. hosteis V, 90. laudeis VII, 70. aureis IX, 17. sat. Eumen. VIII. Bacchideis et Chrysideis X, 71. Diversa ab his sunt ea nomina, quorum

nominativus pluralis in -is vel -eis cum Graeco in *-is* vel *-eis* comparari potest, ut: Aeolis L. L. V. 25. 102. R. R. III, 12, 6. Aeoleis R. R. III, 1, 6. Athenaeis L. L. VIII, 35, ut magna cum probabilitate coniecit O. Mueller ex Fl. Athenais; nam Athenaeis (*Ἀθηναῖς*), quod vocabulum derivatum est ab *Ἀθηναίω*, cives significasse videtur unius ex quinque oppidis, quae Athenas dictas esse scribit Steph. Byzant. Nec minus probabile est Palantieis V, 53 (codd. palantes), nisi potius Pallantieis e cod. a pallantes, quia sunt dicti a Pallante, Euandri regis abavo. Denique sunt nominativi et accusativi in -is (eis) substantivorum, quae -um suffixum in genitivo praebeant, velut: umboneis et amboneis L. L. V, 115 Fl. (Muell. ambones propter *ἀμβωνες*), tegetis R. R. I, 22, 1 ap. Non. p. 414: consuetudinis Non. p. 94. spectatoris (voc.) sat. Devicti III (R. p. 116, 6). Non. p. 499, 25: accusativus pro genitivo. velitis (veles) sat. Ἀλλ. οὐ μὲν σε I (R. p. 100, 5). Non p. 552. uxoris (acc.) L. L. IX, 46, maioris (acc.) IX, 16.

§. 6. Genitivus. In quibusdam vocabulis secundae declinationis um suffixum prae -orum valuisse, ut in: pro deum, triumvirum, fabrum, procum, sestertium, nummum, denarium, assarium, jugerum, docent grammatici, in his primus Varro L. L. VIII, 71. IX, 85, de quo loco cf. Spengel. Philol. XVII p. 305. Quam rem ideo commemoro, quod hi genitivi tam constanti usu fuerunt, ut non nisi in certis formulis apparerent, velut praefectus fabrum, XX virum ad agros dividundos. Quamobrem temere egisse existimo Schneiderum, qui R. R. I, 2, 10 „XX virum qui fuit“ Pol. mutaverit in „XX vir“; cf. Kettner. Krit. Bemerk. p. 12; item in lib. rer. hum. 21 ap. Gell. XIII, 12, 6: „ego triumvirum vocatus.“ Minus usitati et tantum non poetici generis sunt: hi genitivi:

divum sat. Bim. X. Γνωθι σ. IV in versu, quem Riese proll. p. 86 anapaestis descripsit, Buechel. (Rhein. Mus. XX p. 410) dimetro iambico, ut initium versus sic restitueret:

terrâ 'st hominum] ut sidéra caeli
divum . . . . .

Gallum sat. Eumen. XXIV ap. Non. 487, 26; cuius versus restituendi conatus vide ap. Roeper. Eumen. 1862, p. 32.

Sabinum L. L. V, 74. Poenicum = Poenorum VIII, 65.

Tertiae declinationis est „bovom“ L. L. IX, 33; at VIII, 74 bovom et boverum, ut Joum et Joverum; cf. Neue I, 287. Anatium pro anatum exstat. R. R. III, 5, 14. 11, 1.

„Vectigaliorum“ apud Varronem et Asin. Pollio. citatur a Charis. p. 119 (Neue I, 294), quae forma ad exemplar dierum festorum, ut Compitaliorum, Lupercaliorum, Saturnaliorum ficta est.

Genitivum u-declinationis olim exiisse in u-om testantur „duomvir“ et „duomvires“ apud Corss. II², 708; secundum quam analogiam nescio an scribendum sit „nominatuom“ L. L. X, 30 e Fl. nominativom pro nominatum (Muell.)

Non ita saepe, sed maxime apud poetas genitivus pluralis per syncopam in -um contrahitur (Corss. II², 709. Schuch. II, 506. III, 309. Buechel. Grundr. p. 42. Schneid. Gr. Lat. II, 1, 334); apud Varronem his locis: Tribum L. L. V, 56 Fl. (cf. Kettner. Krit. Bemerk. p. 13); magistratum VIII, 83, (ut apud Liv. IV, 20, 8 in Put. et Med.; IV, 56, 13 Put. m. pr.; XXIII, 10, 5 Med. et Colb. m. pr. Put.) casum X, 14 (Speng. 552); fructum R. R. II, 1, 28 Pol.; I, 20, 5: „quae plus fructum reddere possint“ necessario genitivum habendum puto cum Kettnero.

§. 7. Dativi secundae declinationis in -eis sunt duo: Terentieis L. L. VIII, 36 bis; Baebieis X, 50.

§. 8. Ablativi in -eis sunt: scirpeis L. L. VII. 44, non addita voce „virgultis“ e cod. Bern. et edit. princ. vetust.; in infeineiteis articulis VIII, 50, de qua voce vide Cap. I. A. § 6, 2). In -ieis autem desinentes ablativi iam inde a Lucretio in -is confluxerunt, velut: controversis, proelis ap. Corss. II², 700; Neue I, 120; alii eiusmodi sunt gaudis, flagitis, socis, praesidis, vitis, indicis, supplicis, comitis (Cic.) et in Varrone: Gabis L. L. V, 33. Publicis V, 158. Exquilis V, 159. Muell. e G. a., quamquam Fl. H. exquiliis. Faleris V, 162; praeverbis VI, 38 (a. b.); mysteris VII, 34 in Ga. inter-

nodis R. R. II, 9, 4 Pol. (cf. Keil. observ. critt. p. 52)
Pontis III, 5, 7 Pol.

Perantiquus ablativus, cuius stirps cernitur etiam in sperandi verbo, legitur ap. Varr. sat. Aborig. I et "Ov. λóρ. III: speribus; speres Enn. ap. Fest. p. 333; cf. Corss. Krit. Beitr. 466.

§. 9. De Graecis nominibus. In Graecis vocabulis Varronem viam ingressum esse priscorum dicendi mori prorsus contrariam, cum Graeca suffixa Latinis longe praeferret, adnotavit Stuenkel. p. 5, ubi affert verba Plinii dub. serm. VI de Varrone ap. Wilmanns. p. 158: „Quam maxime vicina Graeco Graeca dixit, ut nec *schematis* quidem dicat, sed *schemasin*." Nec mirum hoc videbitur reputantibus Varronem opus suum maximam partem ad usum virorum doctorum destinasse, quos, quo doctiore stilo scriberet, eo magis delectatum iri sciebat; nihil autem huic rei tunc temporis fortasse magis aptum fuerit quam Graeca sermoni pedestri tamquam flosculos immiscere, sicut etiam nostri moris non longe abhinc fuit frustulis ex aliena lingua sumptis sermonem exornare. Attamen, qua fuit Varro moderatione, uti vidimus, tantum aberat ut constanter Graecas terminationes verborum adhiberet, ut semel saepius vel contra usum meliorem Graeca nomina suffixis Latinis afficeret, ut apparet ex „Aeeta (nom.)“ R. R. II, 1, 6. (Ov. Hygin.) Aenea (nom.) sat. Age m. II. Andromacha (nom.) L. L. V, 19; abl. VII, 6. Europam R. R. II, 5, 5. Europa (abl.) L. L. V, 31. (Plin. Hygin.) Hermiona VI, 94. Hermione Liv. Hesiona L. L. VII, 107. Gell. Hyg. Melanippa VII, 65. R. R. II, 5, 5. Melanippe Macrob. Quamquam Graeca suffixa quin multo saepius adhibuerit dubitari non potest, observatis his verborum formis:

Samothrace, Samothrece, Samothraces, poetice, physicen, pinacothece, oporothece, Attice, Phoenice, Olympon (acc.) R. R. III, 16, 7; at Olympum L. L. VII, 20. Peloponnesos R. R. II, 5, 4; Rhodon (acc.) II, 6, 2; archetypon (acc.) III, 5, 8, Comicos L. L. V, 62 codd. crocodilos Hippopo-

tamios V, 78. Etymologos VI, 39; smaragdos sat. Papiap. XIII (R. p. 185, 7 simargdos, quae est forma vulgaris; cf. zimaragdus in Cass. Not. Tir. Grut. p. 161 ap. Schuch. II, 430); Heraclides Ponticos sat. Cyn. III. Heraclidem Ponticon Quinquat. VI; physicos R. R. I, 40, 1 Pol. cynicos sat. Marcip. XIII. phaselon (acc.) sat. Desult. I. poeticon se. sehedion progenuerunt, ut complet locum sat. Bi. mXIV (R. p. 109, 7) Buechel. Rhein. Mus. XX, p. 407.

Rusticitatis speciem praebet forma Chersonesioe L. L. V, 137, quae eodem loco ponenda est cum aliis a Neue I, 131 seq. collectis; pariter ἀρχαῖσιν attribueri sunt genitivi in -on pro -orum, arum, velut: lymphon = lympharum sat. Bim. VI; rhythmmon = rhythmorum Bim. XIII. Ludon = Lydorum Ἐκατ. III.

Nomina tertiae declinationis in -on, onis n partim abiciunt, ut Antipho, Alcmaeo, Chilo, Crito, partim servant, ut Bion, Cimon, Phaeton, alia. Sunt praeterea, quae modo abiciant modo servant, ut Agamemno(n), Amphio(n), Parmenio(n), Plato(n), de quibus in universum hoc dicendum est apud optimos scriptores -o suffixum semper praestitisse; quare minns eleganter scripsit Varro: Zenon L. L. V, 59; sat. Eumen. XLVIII. Zeno R. R. II, 1, 3. (Cic.) Agamemnon L. L. V, 19. Cic. de off. 3, 25, 4; Agamemno Cic. Sen. Stat. Achill. Ariston logist. Cat. IX. (R. p. 248); Aristo Cic. Liv. Dion R. R. I, 1, 8. Nep. Colum. Dio. Cic. Unum -on suffixum usque servavit: Euphorion R. R. I, 1, 9. Cic. Colum. Quint.

Genitivi in -os cum praecedente consonanti raro inveniuntur et apud poëtas recentiores, ut aëros (Stat. Theb. 2, 693). Sphingos (ibid. I, 66); Strymonos ibid. 9, 437. Babylonos Claudian, 8, 653 (cf. Schneid. Gr. Lat. II, 1, 254); nusquam fere apud scriptores nisi in Varrone L. L. VII, 17: Pythonos; IX, 12: Miconos. Plane obsoleta dativi forma est Pari L. L. VIII, 34 = Paridi.

Saepius apparent accusativi in -a, ut: Iona L. L. VIII, 12; Diona et Theona VIII, 41. IX, 42. Zenona sat. Sescul. XXIV. Helicon R. R. III, 16, 7, aëra R. R. I, 12, 2. 13,

7. (Cic.); aërem Enn. ap. Varr. L. L. V, 65. 102. lampada. R. R. III, 16, 9. moechada sat. Γνωθι σ. VII. trigona L. L. VII, 75 ornithona R. R. III, 2, 2; et in plurali (as): arcyas sat. Parm. I. Buechel. ἀρχυας); heroas sat. Bim. I; trapetas R. R. I, 55, 5. III, 2, 8. L. L. V, 138 Fl. Plin. ornithonas R. R. III, 3, 1. histonas I, 2, 21.

Genitivus gluralis in -on est: Arcadon sat. Endym. I.

Denique duo sunt nomina, Aethiops et magis, quae a tertia declinatione in primam transierunt: Aethiopam L. L. VIII, 38. (Aethiopns ap. Prisc. VI, 5, 25 e Lucilio); magidam L. L. V, 120.

Sed tota haec perquisitio eo difficilior est, quo minus edocti sumus an Varro in Graecis vocabulis etiam litteris Graecis sit usus; nam vocabula, qualia sunt: sophisticæ aperantologia (Eumen. XXVIII), chorean astricen (Marcip. I), charactera Cleanthus (L. f. q. s. f. II) Graecis litteris eum expressisse verisimillimum puto.

§. 10. Defectiva.

A) Singularia tantum.

Hara a Charis. affertur singulare tantum, apud Varro-
nem tamen „haras“ invenitur R. R. III, 10, 3. 4. 6. Colum.

Macellum ap. Cap. de orthogr. pr. 2244; macella coniecit Muell. L. L. V, 146 e codd. macelli. Arnob. 2, 41.

B) Pluralia tantum.

Fides, ubi significat citharam, plerumque plurale tantum valet; ubi tamen caeli signum intelligitur, singulare est non modo ap. Varr. R. R. II, 5, 12: „astrum, quod Graeci vocant λύραν, fidem nostri“, sed etiam ap. Cic. Arat. 42: 381. Colum. Plin.

Fores secundum Charis. et Diom. forem sat. Γεροντιός. II, codd. BH. m. sec. LW. Plaut. Cic. Horat. Catull. Ov. Liv. Val. Max. Plin. Appul.

Utensilia; utensile ap. Varr. R. R. I, 2, 6 et August. civ. Dei 4, 22.

Bigae, trigae, quadrigae ap. Varr. L. L. IX, 63.

X, 24. 66. 67. quadrigam sat. Ecdem. (R. p. 118, 5) testibus Gell. XIX, 8, 17. Serv. in Donat. p. 1843 P. (432, 25 K.).

Cunae, cunabula ap. Charis. Diom. Phoc. cunam Varro sat. Κοσμος. I. Prudent.

Dapes Charis. Phoc. dapem Varro sat. Quinq. IV. Cato R. R. 131. 132. Att. Catull. Hor. Tibull. Liv. Phaedr. Sen. dape Eumen. XXVIII Cato. Catull. Ov. Stat.

phalerae Charis. Diom. Phoc.; sed etiam „phalera, phaleram“ in usu fuisse testatur Varro L. L. X, 73; contra sat Έξαρ. IV: „ubi illa phalera gémmea atque ephíppia et árma margarítis candicántia“

neutrum pluralis esse puto.

Lautumiae (sive latomiae) ap. Charis. p. 99, Lautumia Varro L. L. V, 151.

Nundinae ap. Gell. Charis. Diom. Donat. Prisc. Varro sat. Marcip. XI: „pueri, qui spectant nundinas; at Γερωντοβ. VI. Ταφ. Μεν. XIII inter nundinum. Lamprid.

C) Deficientia casibus.

Later; nominativus, quem omnino deficere contendunt grammaticè antiqui, citatur a Charis. p. 135, 17 ad Varr. de serm. lat. V (Wilmanns. p. 207): „Later lutum iugmentatum“; et a Non. p. 131, 10 ad sat. Έξαρ. III: „later quod conquadravit regius . . . .“; latere Man. II; lateres (acc.) Sescul. XV; lateribus R. R. I, 14, 4.

Substantiva verbalia sunt:

Esus, cuius nihil potest inveniri praeter dativum ap. Varr. sat. Man. XVI: ceteras res esui usuique prae se portant; R. R. I. 60: oleas esui optime condi. apud posteriores esum Tertull. de anim. 43; esu Isid. orig. 20, 1, 1.

Indutus L. L. V, 131: „Prius dein indutui, tum amictui quae sunt, tangam“; paullo post iterum indutui, et L. L. X. 27: quo indutui mulieres ut uterentur est institutum“; e quo loco dilucide apparet Varronis aetate nullum casum huius vocis exstitisse praeter dativum singularis, qui reperitur etiam ap. Tac. ann. XVI, 4. Appul.; at Flor. 9, p. 32 „indutibus“. Amm. Marcell. 24, 2, 5. 30, 7, 4. (cf. Stuenk. p. 17).

§. 11. Substantiva abundantia et heteroclita. Sunt nomina quaedam, quae et eiusdem et alius declinationis unam alteramve vel etiam complures formas abundantes praebeant, quae, cum in prisco rusticoque sermone usitatae fuissent, postea, quo magis ad politiores stilum lingua Latina evasit, eo citius obsoleverunt; nec mirum igitur apud Varronem hominem antiquitatis amantissimum, eas formas inveniri, quas, etiamsi non ipse finxerit, certe tamen imitatus est. Ac primum sunt arborum nomina secundae declinationis, quorum certi casus ac maxime ablativus singularis et nominativus pluralis in quartam flectuntur, velut cornus, fagus, spinus; quod ipse concedit Varro L. L. IX, 80: „Negant esse analogias, quod alii dicunt cupressus, alii cupressi: item de ficis, platanis et plerisque arboribus, de quibus alii extremum -us, alii -ei faciunt. Id est falsum; nam debent dici e et i.“ Item „cornu“ R. R. III, 16, 22. Plin. nat. hist. 16, 43, 84. Stat. Theb. 7, 647. corno Sil. 10, 122. fagus (nom. pl.) Varro ap. Charis. p. 104; item in Culice 139. ficu Varro de scaenicis orig. I: „sub Ruminali ficu“ ap. Charis. p. 103. Cic. de orat. II, 69. fico R. R. I, 41, 3. III, 16, 24. 26. Cato R. R. 42. Plin. Quint. ficus (nom. pl.) R. R. I, 7, 6. Plin. fici R. R. I, 6, 4. Cato R. R. 94. Colum. Plin. Spinu Varro in Aetiis ap. Charis. p. 117: „Fax ex spinu alba praefertur, quod purgationis causa adhibetur.“

Aliorum quoque nominum singuli casus in u - declinationem flectuntur, velut: fastus (acc.) in Ephemer. ap. Prisc. VI, 14, 72: „Postea honoris, virtutum causa Julii Caesaris, qui fastus porrexit, mensis Julius est appellatus.“ Colum. Sil.

fretus (nom. sing.) logist. Fundan. X (R. p. 254). Charis. Prisc.: fretus, huius fretus. Lucret. VI, 364. Lucil.

humu sat. Prans. par. II. Ταφ. Μεγ. XVI.

panus (sive pannus) L. L. V, 105: Panis, quod primo figura faciebant, ut mulieres in lanificio, panus (gen.); panibus Pompon. ap. Non. p. 488.

solu = solum L. L. VI, 2: ab solu solum, quem locum Scaliger errore inductus sic corrigere voluit: ab solo solium.

vadus = vādum Varro ap. Serv. Verg. Aen. I, 111.

volgus Antiquit. divin. XV: volgus rumorem; Hebdom. IX: a vulgu condemnaretur ap. Charis. I, 17.

Contra nonnulli secundae declinationis casus servati sunt, qui optimis temporibus quartam sequebantur; ut:

anfractum L. L. VII, 15; ibid. anfracto; anfracta sat. Parm. III ap. Non. 192, 33. anfractus Cic.

angiportum L. L. V, 145. VI, 41. Terent. Ulp. Digg. 50, 16, 59. cf. Non. p. 190: Angiportus generis masculini, ut apud multos, neutri Plaut. Cic. Terent.

arci (nom.) Varro ap. Non. p. 77: „Eoque pecuniam magnam consumpsisset, quod arcī, quos summo opere fecerat, fessi pondere, diu facti celeriter corruissent.“ arcī (gen.) Cic. de nat. deor. III, 20, 51. Lucret. VI, 526 arqui.

caestis pro caestibus sat. Devict. III.

gelum = gelu R. R. I, 45, 2; gelus Cato R. R. 40, 4. Appul. met. 9, 32. gelo (abl.) sat. Sescul. VIII (R. p. 214, 2) in versu cretico, quem in integrum restituere viri docti multimodis conati sunt; nec improbabile mihi videtur, quod nuper excogitavit Baehrens (Jahn's Jahrb. f. klass. Philol. 1872 p. 621—638):

„ . . . . Pieridum comes (i. e. Apollo)
Quém tenent cána Pataréa gelo móntium
Saxa.“

Quaesti (gen.) sat. Prom. lib. XIV. Plaut. sumpti Bim. VIII. Plaut. Cato. exerciti ap. Non. p. 485 ex Varrone et Attio bis in nummis temporis Caesariani ap. Nolten. lex Antib. 958. domi Bim. XXII.

Latrato (abl.) R. R. II, 8, 4 Pol. querco I, 8, 4 in J. B. R. Br.

Complures accusativi in -os: exortos R. R. I, 12, 1; II, 3, 6 Pol. invectos I, 16, 2 bis (cf. Keil observ. critt. p. 44). fructos I, 1, 5. 2, 5. 44, 3. II, 5, 7.

Duo sunt casus quartae declinationis pro tertia: algu = algore sat. "Εχω σε III (R. p. 136, 5), quem versum Riese, algu accusativum intellegens, sic describit:

„ . . . . . tegés, pruina ne iacentem
subdealbet algu danti frigore.“

de subdealbandi verbo cf. Stuenk. p. 75.

pecua = pecora R. R. II, 1, 3. Naev. Att. bis ap. Non., p. 159. Cato R. R. 141, 3. Cic. l. Manil. 6, 15. Rhet. ad Herenn. IV, 34, 46. Liv. Plin. Appul. Min. Fel. Prudent; cf. Prisc. VI, 16, 86: Vetustissimi etiam hoc pecu, unde haec pecua plurale dicebant (Neue I, 358). Sequuntur ea nomina, quae aliud genus in rustico sermone, aliud apud optimos scriptores induerunt. In universum huc quadrat, quod Diez (Grammat. d. roman. Spr. II, 4) exponit, genus masculinum infima latinitatis aetate saepe, in linguis Romanicis ubique in neutrius locum successisse. Quae nomina etiamsi maximam partem collegit Stuenk. p. 8, tamen ita supplebo et componam, ut primum ea enumerem, quae secundae declinationis sunt, deinde adiungam, quae tertiae et quartae. Ac primum masculinum pro neutro est:

absinthius sat. Quinquatr. I: absinthium gravem;

calamister: hunc calamistrum Varro ap. Charis. p. 80, 11. cf. L. L. V, 129. plura calamistra sat. Τριφ. Plaut.

cavus R. R. III, 15, 2: cavos laxiores. Hor. Phaedr. Colum. cavum Cato. Liv.

collus sat. Sexag. XVI: nitens pavonis collus Plaut. Acc. Lucil. Caecil. Cato. Naev. ap. Non. p. 200.

compitus Varro et Caecil. ap. Non. p. 196; compitum L. L. VI, 43; competum VI, 25.

corius Eumen. XIX.: corius tuus; cf. Paul. Fest.

forus L. L. V, 146: „quem (sc. forum cupedinis) multi forum cupidinis a cupiditate;“ hunc locum male intellexisse mihi videtur O. Mueller, cum codd. quem in quod mutaret, quod facere eum non necesse fuisset, si „forum cupedinis“ pro accusativo a verbo vocandi pendente accipere voluisset, quod verbum paulo ante legimus: „Secundum Tiberim ad Junium forum piscarium vocant“; deinde: ad corneta forum cupedinis (sc. vocant).“ Forus autem citatur a Charis. I, 15 ad Lucil. et Non. p. 206 ad Sallust. Pompon. (cf. Neue I, 555).

freni sat. Flaxt. III: frenos imposui. R. R. II, 7, 12: frenos suspendendum. Cic. quater; frequentius est frena (cf. Neue I, 567).

intestini sat. Marcop. III ap. Non. p. 209, 16. intestinas meas Petron. p. 50, 9.

melos (acc.) logist. Cat. XXV (R. p. 250): quosdam melos; acres melos ap. Att.; melum (acc.) Pacuv. ap. Non. p. 213. Terent. Maur. 1353. Auson. mela Auson. Mart. Cap.

porri Inc. de generib. nomin. 269: „porrum generis neutri, sed Varro: ponuntur tenues porri (cf. R. p. 240, 13); porra Moret. 74.

reticulus R. R. III, 5, 13: reticuli e nervis sunt. Fest. ap. Non. p. 221. Plin. Petron. p. 43, 6. Ulp. Digg. 19, 1, 17, §. 4. reticulum L. L. V, 130.

sagus Virg. div. V: mollis sagus Afran. Enn.

vulgus sat. Cyn. III: quem si vulgus secutus esset; in volgum volgas Ov. lóρ. XII; omnem vulgum Sen. Ep. 104, 31. vulgus superstitiosus Min. Fel. 2, 5; omnis vulgus Prud.

guttur sat. Lex Maen. V: capacior guttur. gutturem Naev. Plaut. Lucil.

murmur sat. Sexag. IX: murmur fit ferus; murmur multus Ev. Jo. 7, 12 (Rönsch p. 266).

papaver logist. Fundan. X (R. p. 254): infriasse papaverem.

retis. R. R. III, 5, 11: per retem; 5, 14: intra retem, sub retem; retem plenum Ev. Jo. 21, 11 ap. Rönsch p. 266; uvidum retem Plaut. Rud. IV, 3, 5; cf. Prisc. V, 8, 44: hic et haec retis et hoc rete. (cf. cap. II A § 4).

cornus = cornu sat. Eumen. XV: Phrygius cornus. Riesii coniecturae, qui cornus pro genetivo accipiens verum sic reddit:

„Phrygiós per ossa córnui liquidá canit animá,“
non assentior e duplici ratione: primum enim omnes libri consentiunt in cornus; deinde Phrygios Varronem pro Phrygius substantive scripsisse non puto, cum Graecam terminationem modo in adiectivis nominum propriorum apud Varro-

nem existere meminerim, velut Heraclides Ponticos sat. Cyn. III, Heraclidem Ponticon Quinquatr. VI. Ceterum „Phrygius cornus“ e Cicerone et epithal. Laurent. affertur a Roepero Eumen. III, 22 (cf. Buechel. Rh. Mus. XX, p. 425). Exstat insuper accusativus cornum R. R. III, 9, 14: cornum, cervinum incendendum.

Contra sunt vocabula quaedam, quorum genus neutrum minus usitatum fuit apud optimos scriptores quam masculinum, qualia sunt:

autumnum Varro Ephem. nav. ap. Non. p. 71, 15; autumnum ventosum fuerat.

balteum L. L. V, 116. Isid. orig. 19, 33, 2; balteus Verg. Aen. XII, 941.

clipeum L. L. V, 19. Liv. Vitruv. clipeus Enn. ap. Varr. L. L. VII, 93. Plaut. Cic. Verg. Ov. Sen. Plin. Sil. Tac. Suet.

cuniculum (hoc) Varro ap. Cap. de verb. dub. p. 2248 P.

galerum L. L. V, 116, si cum codd. scribere vis: „Galea a galero, quod (non quo) multi usi antiqui.“ De genere huius nominis cf. Serv. ad Verg. Aen. VII, 688: galerus genus est pilei, quod Fronto genere neutro dicit hoc galerum. Idem genus ap. Appul. de mag. 22. Verbum utendi cum saepius apud veteres cum accusativo coniungitur (cf. Rönsch. p. 415) tum apud Varronem L. L. V, 109: Hanc (carnem) primo assam, secundo elixam, tertio e iure uti coepisse natura docet. V, 137: Utuntur . . . . . fasces, incisos fustes, faculas IX, 13. Viri sapientissimi . . . . . multa . . . . . cum essent usi. R. R. III, 16, 23: quam rem etiam nomine eodem medici utuntur (cf. Reisig-Haase § 385).

gladium L. L. V, 116. VIII, 45. R. R. I, 48, 3. Lucil. cf. Quint. I, 5, 16: gladia qui dixerunt, genere exciderunt. cf. L. L. IX, 81.

pastillum Varro ap. Charis. I, 13.

palum; sat. Flaxt. V: tria pala.

puteum; logist. Fundan. III. (R. p. 254): „lacus et stagna et putea et maria.“ puteos R. R. I, 57, 2. puteus L. L. V, 25. VI, 84.

torum de vita P. R. I, 53.

sanguen sat. Κοσμοτ. IV. Enn. Cato. Att. Lucret. Petron. Lactant.

Vesper, generis neutri formam, quam Muellerus L. L. IX, 73 et Speng. p. 510 in textum receperunt „novissimum vesper,” et propter totius loci obscuritatem et quia nusquam praeterea exstat, valde suspectam habeo neque facere possum quin amplectar Spengelii emendationem (Philol. XVII. p. 290), qui sagaciter verba sententiae adaptavit sic: „Quod rogant, quor non dicamus mane, manius, manissime, ... Ut (codd.) enim dies non potest esse magis [quam dies, sic mane non magis] quam mane; itaque ipsum hoc, quod dicitur magis, sibi non constat, quod magis mane significat primum mane, magis vespere novissimum vespere.” Genus neutrum feminini loco exstat his locis:

amphitapum sat. Man. VII: „super amphitapo bene molli” (R. p. 160, 6 amphitapo; amfitabo L, amfytabo BW), quod hemistichium dactylicum Varro ex poeta aliquo (Lucilio? Non. p. 540, 25) hic adiunxisse videtur.

ganeum sat. Sescul. XXII ap. Non. p. 208, 14; ganea Cic.

margaritum Epist. VIII ap. Charis. I, 15; margarita (fem.) sat. Papiap. XIII. Marcip. XV.

ostreum sat. Ἐως ποτε I:

„Nón posse óstrea sé Romaé praebére et échinos.
π. ἐβασμ. I. ap. Gell. VI, 16, 1 seqq.: ostrea Tarenti. cf. Charis., I, 15: Nullius animalis speciale nomen inveniri, quod neutrale sit”; at ostream Lucrinam sat. Sexag. XVII; ostrea illa magna Baiana quivit . . . . . T. ε. τ. φ. μ. I.

seplasia sat. Ἀνθρωπ. III; seplasiae sat. Syneph. I. Pompon. 160.

spicum sat. Lex Maen. IX. Cic. in Arat. Plin. Manil. Colum; spica L. L. V, 37. R. R. I, 48, 1.

vigilium sat. Endym. V.; vigiliae Cic. Contra genus neutrum usitatus est feminino in hisce vocabulis:

cepe, quod a Prisc. VI, 2, 11 in indeclinabilibus numeratur, sat. Bim. XIX. Man. IV; at cepa (sing.) logist.

Cat. XVI (R. p. 249); cepam Eumen. XXII; cf. Prisc. l. c. „Quod in plurali numero femininum est primae declinationis, hae cepae, harum ceparum, quamvis antiquissimi in a quoque singulare feminino genere hoc recte protulisse inveniuntur.“

praesepe Charis. I, 15: „praesepe et praesepium neutro genere dicimus“; ap. Varr. R. R. II, 5, 16 praesepiis; at praesepis laxas R. R. I, 13, 6 (Pol. praesepiis).

Denique exstant nomina quaedam, quorum genus inter masculinum et femininum fluctuat; utrum sit genus usitatus, ex grammaticorum praeceptis compertum habemus, ut

palumbes femin. ap. Verg., mascul. ap. Lucil. (Charis. p. 82); Varro R. R. III, 9, 21; palumbi (nom.) logist. Scaur. IV (R. p. 256); palumbis (abl.) R. R. III, 9, 1; palumbum (acc.) Cato R. R. 90. palumbos Colum.

turdus Varro L. L. IX, 55: dici corvom, turdum, non dici corvam, turdam,“ at turdae sat. Quinquatr. VII ap. Non. p. 299, 15, cuius vocis exemplum glossamque, ad quam hoc fragmentum pertinuerit, in Nonii libris excidisse arbitratur Buecheler. (cf. R. p. 205, 4).

Masculina sunt in prisco sermone:

buris = bura Varro ap. Serv. Verg. Georg. I, 170.

calx = meta sat. Marcop. I: candidum ad calcem; femin. ap. Cic. Sen. Lucret. calx = vestigium sat. Tαφ. Μεγ. XVI: calces facis elixos. femin. ap. Verg. Aen. XI, 714. Sil. Appul.

grando sat. Τριτοβ. Τριπ. I: grandine implicatus albo; femin. Verg. Georg. I, 449, alii ap. Neue I, 682.

lux: luci claro sat. Bim. XXIII. Lex Maen. VI. Syneph. II. Plaut. aul. IV, 10, 8.

scrobis R. R. I, 37, 4: faciendi scrobes; sat. Man. IX: in scrobe fodiendo. Plaut. Cato. Colum. Plin. femin. Gracch. ap. Serv. Verg. Georg. II, 288. Lucan. Ov. Colum. Plin. Tac.

Feminina sunt in sermone plebeio:

amnis sat. Περιπλ. I, 2: amnis, quam olim Albulam dicunt vocitatam.¹⁾ R. R. III, 5, 9: altera amnis Schneid., alter amnis Pol.² Plaut. Naev. Acc. Verg. Aen. IX, 124. 469.

¹⁾ sane „quam“ etiam in Albulam referri potest.

callis R. R. II, 2, 10: calles publicae. Liv. Curt. Amm. Marc.; at calles longinquos R. R. II, 9, 16.

canalis R. R. III, 5, 2: per canales angustas (angustos Pol.); III, 7, 8: in canalibus, quas . . . . suppleat; III, 11, 2: perpetua canalis, in quam . . . . ponitur. Cato. canalicula R. R. III, 5, 14. Gell. 17, 11, 2. Lucil. ap. Non. p. 198. (cf. Neue I, 701).

cinis R. R. III, 16, 37, quo loco cum Pol. legere malim: cinere facta (facto Schneid.); tum autem legendum postea: „paullo post calda quam tepidiore.“ Femininum reperitur ap. Charis. I, 15 ex Calvo et Non. p. 198 ex Caes. Catull. cf. C. J. L. I, 4479.

finis L. L. V, 13: extra fines suas; IX, 36 et sat. Meleag. II quam ad finem; de vita pop. Rom. ap. Non. p. 205. Lucret. Verg. Cic.

lapis R. R. III, 5, 14, lapis alta. Enn. ap. Non. 211.

Heteroclita:

Iter, cuius forma antiqua „itiner“ praeter Varr. sat. Prans. par. I exstat insuper ap. Enn. Plaut. Pacuv. Att. Turpil. (Non. p. 482. 490); Lucret. VI, 339. itere (abl.) sat. Cyn. I. Terent. Heaut. II, 2, 30. Phorm. III, 6, 33.

Jugerum, quod vocabulum in genitivo pluralis iugerum et in dat. abl. iugeribus habuisse affirmant grammatici. Trium autem locorum, in quibus hanc genitivi formam etiam Varronis propriam fuisse exponit Neue I, 108, unus tantum certus est: R. R. I, 18, 5; (adde I, 18, 4); contra I, 18, 1 in Pol. legitur iugera, quocum loco cf. Cato. XI, 1, ubi pro iugerum (Vict.) etiam legendum est cum Pol.: „quomodo viniae iugera C instruere oportet,“ et I, 19, 1 falsum est iugerum pro iugeris (dat.) Pol.: „Cato in olivetis CCXL iugeris boves trinos; (cf. Cato X, 1: Quomodo oletum agri iugera, non „iugeris“ CCXL instruere oporteat). Idem dativus legitur I, 10, 1; at iugeribus L. L. V, 35. R. R. I, 18, 1. 5. III, 12, 1. (cf. Kettner, Krit. Bemerk. p. 13).

b) Adiectiva.

§. 1. De motione adiectivorum. Adiectiva in-er, -a, -um desinentia e vocalem finalem plerumque elidere solent; excipiuntur asper, lacer, liber, gibber, prosper, miser, tener. Dexter, ubi in locum substantivi succedit, ut in ablativo „dextera“, e vocalem apud Ciceronem servare solet, at amittit, quando opponitur sinistro. Apud Plautum praevalent formae dextera, dexterum, dexteram (Corss. II², 536) et in Varro-
ne L. L. V, 68: modo in dexteram, modo in sinistram partem, ubi in ed. prin. vetust. legitur „sinisteram;“ dextera R. R. I, 2, 15; dexterum I, 20, 3. dextra L. L. V, 79. 155. VII, 7.

§. 2. De flexione adiectivorum idem fere dicen-
dum est quod de substantivis; sunt enim genitivi pluralis secundae declinationis in -um desinentes sat. Bim. XIII: rhythmon certum, Papiap. IV: invidum. In ablativo tertiae declinationis complura inveniuntur adiectiva in e exeuntia, quae apud optimos scriptores i habent: a lare familiare ci-
tatur e Varrone a Charis. p. 105; at funere familiari sat. Man. XII; a Virgine Vestale L. L. V, 41. cervice et collo breve R. R. II, 3, 2 (Schneid. brevi); contra i pro e ponitur in comparativis: priori libro L. L. IX, 113. meliori genere R. R. I, 40, 6, sublimiori loco I, 51, 1. maiori pecore II, 1, 12 (Br. Ald.). cf. Plin. ap. Charis. p. 112.

Nominativi pluralis in -is sunt: omnis L. L. V, 143 VII, 74. 105. IX, 29. 81. X, 70. disparilis VIII, 67. com-
munis sat. Baiae. pudentis sat. Sexag. IV aquatilis sat. inc. I. (R. p. 94, 7), praegnatis R. R. II, 7, 11 Pol. pinguis III, 5, 1 J. B. R.

in eis: mediocreis L. L. V, 5; omneis V, 65. VI, 2.

Accusativi in is: cadentis L. L. V, 23; virilis V, 58; mortalis V, 75. VI, 45. omnis V, 115 VIII, 10. IX, 101. 111. X, 78. sat. Bim. I. R. R. I, 2, 5. fictilis L. L. V, 121. su-
blimis V, 166. praetereuntis VI, 45. deformis VII, 64, sin-
gularis VIII, 7. disparalis VIII, 9. prioris tris . . . . . po-
sterioris (libros) VIII, 24. paris VIII, 32. similis aut dissi-

milis VIII, 42. 69. (G. a. similes Fl.). IX, 40. 42. 47. 92. X, 6 bis. 27 bis 29. communis VIII, 80. expertis IX, 21. parilis 27. muliebris 40. sat. Eumen. XXXIX. triplicis L. L. IX, 82. consequentis 90. pluris X, 4. 49. R. R. III, 17, 3: Quis contra maritimos non ex piscinis singulis coniunctas habet pluris? in J. B. R. Br. (Schneid. „Quis . . . . plures coniunctas habet“ ex vulg.) duplicis L. L. X, 72. naturalis 83. tricliniaris sat. Est m. m. IV (R. p. 123, 5) volitantis Aborig. I. amantis aestuantis Γωῶνι σ. VI. hiantis, ridentis Marcip. IX. immanis Myst. VII. acris Parm. X. disputantis Serran. II. mollis Sescul. IV. vagipennis Sexag. V (R. p. 218, 8 agili-pennis, cf. Stuenk. p. 76), fritinnientis Virg. div. I. ruentis sat. inc. I (R. p. 94, 7); puerilis logist. Cat. XXVII (R. p. 250); consentis R. R. I, 1, 4. rudis, minoris, maioris I, 20, 1. civilis I, 28, 1 in J. B. Br. R. generalis II, 1, 12 in Br. unicoloris II, 4, 3. exilis II, 4, 4.

in eis: plureis L. L. V, 52. immortaleis V, 75. omneis VIII, 32. naturaleis IX, 34. pareis, tricliniareis IX, 47.

Genitivi in -um pro -ium: caelestum L. L. VI, 53 Fl. morientum Prom. lib. II. Verg. Aen. XI, 633. Ov. met. V, 88. Her XIV, 35.

Adiectivum defectivum est copis = copiosus L. L. V, 92 restitutum ab Augustino ex codd. copiis. „cops“ Prisc. vetustissimis adscribit nullum afferens exemplum; „copem, copi“ ap. Plaut. Pacuv. Turpil. (Non. p. 84).

Nefrendes porci R. R. II, 4, 17 dicuntur ab eo, quod nondum fabam frendere possunt, id est frangere. nefrendem Paul. Fest. p. 163 ex Liv. Andron.

In adiectivis abundantibus ducuntur ea, quae duplicem terminationem: us (er), a, um, et is (er, is) e praebent. Ac primum notanda sunt, quae cum in prisca lingua -us (-er), -a, -um suffixum haberent, postea in tertiam declinationem transiisse docent Corss. II² p. 326, Neue II² p. 87 seq.:

bilinguus (rad. lingua) sat. Mod. VI: „quare meas lubidines ac tibias bilinguos“, quam generis inconcinnitatem Roeper. Philol. XVIII, 464 ita solvere studuit, ut scriberet:

tibios bilinguos „vielleicht von einem Griechen, dem ἀλούς vorschwebte“ cf. *tubus pro tuba* L. L. V, 117. *bilingui . . . . inter se prae-hendunt* Plaut. Pseud. 1260.

imberbus (rad. *barba*) epist. ad Fufium (R. p. 259): *simi sunt idemque imberbi*. Lucil. ap. Non. p. 493: *imberbis* Cic. Hor. Liv.

proclivus R. R. II, 2, 7: *solum esse oportet proclivum*. ex *proclivo* Plaut. Mil. IV, 2, 27. *proclivis* Lucret. Sen. Apul.

primoro clivo L. L. V, 47 codd. Mueller. ex Ald. *primore*; de genitivi forma *primori* cf. Neue II² 86; at „*digitis primoribus*“ sat. Arm. iud. I.

Contra sunt *tertia*e declinationis, quae in *stilo* cultiore *primam* et *secundam* sequebantur:

pronis sat. Parmen VII: *traps pronis* (cf. Corss. Krit. Beitr. p. 85).

sacer, is, e. R. R. II, 1, 20. 4, 16 *porci sacres i. e. puri ad sacrificium*; cf. Fest. s. v. *sacrem*.

sinceris Varro ap. Isid. Hisp. de nat. rer. 38, 5: *si sol rubeat in occasu, sinceris dies erit*. (Rönsch. pag. 274).

tener, is, e sat. Eumen. III: *quae teneris species*.

mansues sat. Ὀν. λόρ. XVII: „*quadrupedem Galli . . . . fecerunt mansuem*.“ *mansues* Cato ap. Fest. p. 154, Att. ap. Non. p. 48, 3. Gell. N. A. V, 14, 21. Quod vocabulum ut *alia*, *hebes*, *quies*, analogiam vocabulorum *tabes*, *caedes*, *clades*, *nubes* in antiqua lingua secutum esse annotat Corss. II² p. 538.

Indeclinabile est *pote*, quod apud Varronem pro „*potest*“ stare solet; cf. L. L. V, 21: *pote vel illinc* (cf. Spengel. de emend. rat. p. 7. Neue II² p. 98. 600); V, 25: unde *sumi pote*; sat. Man. XXII: *ut pote plurimum = quam plurimum*; Marcop.: *qui pote plus*. R. R. I, 15, 1: *ubi id pote*; II, 2, 6: *emtor . . . . pote damnare*. Similes figurae exstant apud Enn. Plaut. Terent. auct. bell. Afr. Lucret. Catull. Verg. Pers. Val. Fl. Petron. Semel apparet *potis* R. R. II, 2, 1: „*pastores . . . . potis sint*,“ quae forma, *ut pote*,

nec per numeros nec genera flectitur, quamquam L. L. V, 58 ex augurum libris citat Varro: Divi qui potes, pro illo quod Samothreces θεοὶ βουνατοί.

Comparativus obsoletus est assiduior R. R. II, 9, 16. 10, 6; ut assiduissimus ap. Suet. Aug. 71; assiduissime Cic. Brut. 91, 316 et sen. cons. anni DCCXLIII ap. Front. aquaed. 104. Ab ultimis et iam oblitteratis temporibus sumpta sunt:

creper sat. Myst. I. oracla creperai. e. dubia, quod vocabulum a Sabinis ortum affirmat Varro L. L. VI, 5. VII, 77. Ceterum huius vocis originem non a κνέφας tractam esse puto, ut lexicographi volunt, sed cum Corss. Krit. Beitr. p. 407 a radice κρυβ —, quae cernitur in κρύπτω, ut stipa a στοιβή.

dīus sat. Ὀν. λόρ. IV:

„Sol hármoge quadám gubernans mótibus diís veget,“ i. e. diutinis ac iugibus ap. Non. p. 100, 31; quae adiectivi forma semel tantum revertitur in perdia ap. Gell. II, 1, 2. Appul. met. V, p. 161, 11. p. 219, 23. Adverbii loco exstat ap. Plaut. et Titin. (com. reliq. Ribb. p. 116); unde interdus ap. Plaut. et Caton. R. R. 83. Varro R. R. III, 10, 5. nudius (tertius).

dīus = divus L. L. V, 66. sub dio R. R. I, 13, 2. III, 5, 9. 14, 1. sub divo L. L. V, 66; cf. Corss. I²; 290. 382. II², 87. 458. 459.

c) *Numeralia.*

Duum pro duorum L. L. X, 11: duum generum, Plaut. Men. III, 3, 18 duum nummum. Cic. Caes. Sallust. Liv. Tac. Colum. ducentum iugerum R. R. III, 2, 15. quingentum L. L. VI, 37. Liv. Gell. Tris (acc.) L. L. V, 1. 55. VI, 97. VII, 109. 110. VIII, 11. 24. 63. IX, 71. X, 5. treis R. R. I, 19, 3 (asinos).

d) *Pronomina:*

1) *Personalia.* Mihi saepius contractus est in mi non solum apud poetas comicos, Ciceronem, Verg., Hor., sed etiam ap. Varr. sat. Devict. III. Papiap. V. R. R. I, 12, 2.

II, 4, 12. 5, 1. (cf. Corss. I² p. 109. Schuch. II, 507. Neue II² 180); et *mei* sat. Papiap. XIV „avis mei in chortibus pavit“, quae dativi forma confirmatur Novii versu ap. Non. p. 336, 13: mei misero, et Plaut. Most. I, 3, 37. Cic. ad Att. XII, 13, 2 *meique* et XIII, 40, 2 „mei auctor es“ in Med., quod temere mutavit Baiterus in *mihique* et *mihi*. Sed etiam *me pro mihi* exstat R. R. III, 16, 2 „hereditate *me cessa*“ in ore Appii et L. L. VII, 8 „tescaque *me* ita sunt“ in augurum formula; cf. Fest. s. v. *me*: „*me pro mihi* dicebant antiqui“; etsi locos Ennianos et Lucilianos aliter explanat Neue II² p. 181. cf. Corss. I² 785. Krit. Nachtr. p. 207.

Tibe = *tibi* R. R. III, 16, 9: „lampada *tibe* trado“ in ore Appii, quem iam saepius plebeio sermone uti vidimus.

2) Possessiva: Genitivum pluralis etiam pronominum in -um contractum fuisse ex -orum testatur Prisc. p. 743, unde Varro R. R. III, 3, 6: *maiorum nostrum*. Plaut.

3) Demonstrativa. In accusativo sing. fem. gen. pron. *is*, *ea*, *id* tribus locis codices iam praebent pro *eam*: L. L. V, 166: *Lectiva*, quod legebant, unde iam facerent; VIII, 44: *nunc ponam potissimum iam* (divisionem) . . . . . Oratio secunda ut natura in quattuor partis: in *iam*, quae habet casus . . . . . Quam formam, etsi alio quo exemplo confirmari nequit, tamen cum Speng. de emend. rat. p. 7 servare velim ideo, quod iam pro *eam* similiter a Varrone fictum esse credo ac *im* vel *em* pro *eum*, quibus formis usos esse antiquos testantur Charis. p. 107. 108; Paul. Fest. p. 103. (Neue II², 193 seqq.) De forma *am* pro *eam*, quam scripsit Lambin. ad Lucret. III, 444 cf. Lachm p. 171 comment.

In nominativo mascul. gen. et dativo plur. utrum semper scripserit Varro *ii* an *ei* et *iis* an *eis*, propterea non liquet, quod saepissime librarii *hi* et *his* pro *ii* et *iis* effinxerunt; ac certe in nominandi casu sing. reperitur *his* L. L. V, 21. VII, 19, ubi *is* postulat sensus loci (cf. O. Mueller. ad L. L. V, 13). Omnino autem Varro, ut *ou* et *quu*, sic duarum *i* vocalium collisionem triplici modo vitasse mihi videtur, ita ut pro *ii*, *iis* scriberet vel *ei*, *eis* vel *iei*, *ieis* vel *hi*, *his*. Ac

primum ei pro ii posuit: L. L. VIII, 72, ubi exponit Varro non esse analogiam in pronomibus qui et hic; „nam non debuit dici: quibus das, his das; est enim, ut ei, qui, his, quis; aut sicut quibus, hibus.“ In hoc loco „ei“ et „his“ inter se non congruere apertum est; quare aut cum Christio (Philol. XVII p. 59) scribendum est: „quibus das, īs das; est enim ut ei, qui, īs, quis; aut sicut quibus, ibus“; aut, quod melius videtur, cum Spengel. Philol. XVII p. 303: „quibus das, his das; est enim, ut hei, qui, his, quis; aut sicut quibus, hibus.“ X, 62. R. R. II, 6, 5: nisi ei (sc. asini); Schneid. ii; ni est Pol.₁; ni esto ei Pol.₂

Nec tamen deficiunt exempla formae ii: L. L. V, 58 ii Samothraces dei; IX, 2: ii, qui iubent. Removendum autem puto pronomen ii R. R. III, 17, 6, ubi legitur cum codd.: „Hortensius primum . . . . . piscatores habebat . . . . . et . . . . . aggerebat“ (Schneid. „et ii . . . . . aggerebant“). —

Deinde bis occurrit iei L. L. IX, 2. 35. Denique longe plurimis locis in libris de R. R. hi pro ii ex optimis et vetustissimis libris restituendum mihi videtur, ut: I, 1, 5. 9; 38, 2 (in Br.); II, 1, 7 (Br. et Ald.); III, 6, 1 (Br.). Idem valet de dativo iis, quem forma his reparandum puto L. L. V, 13, ubi O. Mueller. pro codd. his rebus scripsit iis rebus; quamquam in codd. falso interdum his pro iis vel īs traditum esse ei assentior, velut L. L. VIII, 51; dubium est iis V, 57, ubi in Haun. exstat his. Loci autem librorum de R. R., in quibus recte legitur his, et iis emendatrici librariorum manus debetur, sunt hi: I, 1, 7; 3, qui locus a Keilio (observ. critt. p. 51) ex Pol. sic restitutus est: „Igitur, inquit Agrasius, quae diiungenda essent . . . . . de his rebus, quae in scientia sunt in colendo, nos docete ars sit an quid aliud . . . . . 6, 5 (hiis Pol.₂); 9, 3 (Br.); cf. Keil p. 29; 9, 5. 7 bis (Br. Ald.), quo loco „ex iis“ removendum est secundum J. B. R. Br. qui habent: „signa sumi possunt aut ex ipsa (terra) aut [ex iis] quae nascuntur ex ea“, quae mira quidem est constructio, sed non ita aliena a stilo Varroniano. Accedunt I, 31, 2 (ap. Non. p. 93). 40, 1; 50, 1; 52, 2; 59, 2. II praef.

7; 1, 4 (Cresc.); 3, 1. 8; 7, 13 (imponendum his sc. eculis; cf. Keil p. 43); 10, 2 (nisi potius *is* ex 'J. B. R. Pol.¹ Br. hiis Pol.²); 10, 11. III, 3, 9; 6, 1. 4; 9, 19. 20; 10, 2. 4. 5. 6; 11, 2. 3; 14, 2; 16, 27. ex ea pro ex iis exstat II, 1, 12 in vulg., cuius lectionem praeferam codicibus Ursinianis; „tertia pars est in pecuaria, quae non paratur, ut ex ea capiatur fructus . . . .“; ab aliis, non ab iis exstat II, 11, 2 in J. B. Br. R.

Ieis pro iis legitur L. L. IX, 5.

Saepius iidem contrahitur in idem: L. L. V, 57 bis. 65. VI, 34. 52. VIII, 64. IX, 14. 15. 19. 26. R. R. II, 8, 4; et iisdem in isdem L. L. VII, 8. VIII, 35. Varro ap. Gell. XIII, 12, 6.

Hic in nominat. plur. pro hi, quae forma exstat L. L. VI, 73, eodem modo ex hi - ce ortum puto quo haec pro hae ex hae - ce, quam formam praeter Varr. L. L. V, 75. 98. 137 adhibuerunt quoque Plaut. (ap. Varr. L. L. VII, 64) Terent. Cic. Caes. Verg. Liv. Plin. Vitruv. Juv. Tac. (Germ. 13 Periz. m. pr.); cf. Corss. Krit. Nachtr. p. 91, Neue II₂, 208. Varro L. L. IX, 41: „in quibus (muliebribus) dicere possimus haec aut hae.“

Alii (genit.) exstat L. L. IX, 67, alii enim generis; R. R. I, 2, 19: „ad alii dei aram, ... ad alii . . . .“ alio (dat.) L. L. X, 15, quod Aldus primus reposuit e Fl. alie, mihi autem cum Spengel. (de emend. rat. p. 4) ex „aliei“ corruptum videtur.

4) Pronomina interrog., relat., indefin. Quis et interrogativum et indefinitum substantive, qui adiective solet poni; at qui substantive exstat L. L. VII, 3: qui sit ignoretur. R. R. I, 69, 2: quem, qui esset, animadvertere . . . . non potuisse; I, 13, 2 eumque scire (oportet), qui introeat aut exeat noctu“ ap. Schneid., qui annotat ex antiqua sua editione „quid“.

Pronominis indefiniti forma adiectiva pro substantiva exstat R. R. II, 7, 8: is ita appellatur, quiqui admittit; cf. Plaut. aul. IV, 10, 44.

Quisque pro quisquis vel quicunque, quae forma in prisca tantum lingua invenitur (cf. Corss. II² p. 239, Neue II² p. 249) exstat ap. Varr. L. L. IX, 144: quoque modo.

Quoius pro cuius exstat:

a) in enuntiatis interrogativis: L. L. VIII, 27. R. R. III, 16, 32 in J. B. R., ac maxime quoius modi L. L. V, 6. VI, 39. VIII, 23. IX, 43, ubi recte Spengel. (de emend. rat. p. 14) e codd. restituit: sed ut videantur, quae sint, quoius modi sint (quaeve desint Augustin.) 93. X, 2. 9. 33. 58. 72.

b) in relativis: L. L. V, 41. 43. 77. 81. 84. 107. 154. 155. VI, 16. 19. 21. 23. 33. 41. 59. 78. VII, 33. 58. 87. 89. VIII, 1. 16. 44. IX, 100. X, 3 bis. 10. 33. 69. 80; at cuius VII, 85, de quo loco cf. Spengel. de emend. rat. p. 5. quoius modi V, 6. VI, 4. IX, 27 bis.

c) in indefinitis: VIII, 50. aliquoius VI, 24. VII, 10; quoiusque VI, 64. VIII, 21. IX, 28. 102. 104. X, 48. unius-quoiusque V, 2. 162. X, 20.

Quoi pro cui:

a) in interrogativis: VI, 95. X, 6;

b) in relativis: V, 17. 48. 51. 61. 82. 84. 92 bis. 98. 147. 150. VI, 19. 21. 23 bis 70. (Muell., cui Fl.) 72. VIII, 16. IX, 67.

c) in indefinitis: quoique IX, 34.

Qui pro quomodo in enuntiatis interrogativis non solum apud antiquiores, sed etiam apud Ciceronem eiusque aequales interdum occurrit, in Varrone exstat sat. 'Εκατ. VII. Eumen. X. Papiap. VII. R. R. I, 38, 1. II, 1, 17.

In enuntiatis relativis „qui“ sensu instrumentali unicuique generi adhibetur, velut: V, 21 trivolum, qui teritur; V, 114: qui eum (pannum) faciunt, pannuvellium dictum. 116: pilum, qui hostem feriret. 124: qui vinum dabant, ... guttum appellarunt; qui sumebant, ... simpulum. 136: qui homo . . . . . festucas corradit, rastelli dicti. 166: qui lecticam involvebant, ... segestriam appellarunt. VI, 82: qui oculos inunguimus, ... specillum. X, 72: ratio, qui facias vestimentum. R. R. II praef. 3: frumentum, qui saturi fiamus.

qui = quo loco: R. R. I, 24, 4 salicem Graecam . . . .
seri oportere, uti sit, qui vitis alligari possit; I, 40, 6: eum
locum, qui contingit.

qui = quomodo R. R. II, 1, 28: est, qui expleas; II,
1, 16 Keil observ. critt. p. 37 e codd. pro queis (Schneid.).

Sed in pluralem quoque numerum qui adverbialiter
refertur, cuius rei vide exempla ab O. Muellero L. L. V,
108 congesta; duo addam: ex sat. Mut. mul. sc. II: „Ut
grallatores qui gradiuntur, perticae sunt ligna ἀκινητὰ . . . .“,
ubi Riese p. 172, 2 cum Salmasio codicum qui in „quis“
mutavit. Ταφ Μεν. X: stramenta, qui domicilia colerent.

In indefinitis exstat aliqui pro aliquomodo R. R. I,
17, 6 Pol.: de operariis, qui praestabunt aliqui (Schneid.
alios).

In ablativo pluralis quis et queis pro quibus saepissime
occurrunt; mirum autem videatur, tantum in ablativo, nun-
quam in dativo Varronem has formas adhibuisse; ac quis
in relativis reperitur: L. L. V, 13 e Spengelii coniectura
(Kritik 1854 p. 466): „Quare quod quattuor genera prima
rerum, totidem verborum, e quis (Fl.) de locis et his rebus,
quae in his videntur, in hoc libro . . . . .“ 41. 45. 51. 54.
74. 78. 108. VI, 24. 35. VII, 74. 109. VIII, 45. X, 11. 27.
64. 71. V, 120, ubi Mueller. „patinas, ... quis libarent
coenam“ pro codd. „quod his“ posuit, nimirum alieno
verbi finiti modo stupefactus, non assentior. Nam con-
iunctivum pro indicativo in iis enuntiatis causalibus, quae
causam non in auctorum opinione, sed in natura sitam esse
exprimunt, saepius a Varrone adhiberi, intelligas ex his
locis: V, 88: cohors, quod circa eum locum pecus cooreretur
(fort. coreretur Fl., non coërceretur Muell.); cf. Spengel.
Philol. XVII, p. 291. V, 117: Vallum, vel quod ea varicare
nemo posset; V, 108: . . . . . quod e terra erueretur, ruapa,
unde rapa. V, 181: hinc dicuntur milites aerarii, ab aere quod
stipendia facerent.

queis: R. R. I, 1, 7; 5, 3; 9, 2; 16, 2. II praef. 6; 1,
4, 20; 3, 3; 4, 10; 7, 1. III, 1. 9; 7, 11; 9, 3. 4. Denique

utrei (nom. pl.) L. L. IX, 65 elucet e Fl. utre; et toto caelo (dat.) secundum usum antiquiorem; cf. Neue II² p. 253.

B) De Coniugatione.

§. 1. De genere verbi. Permulta verba antiquitatem redolent, quae, cum apud Ciceronem eiusque aequales solam deponentis formam induerint, apud Varronem et qui ante eum scripserunt, in activa forma appareant. Haec omnia cum diligenter iam excerpserit et composuerit Stuenkel. p. 9 seqq., breviter hic enumerare satis habebo; sunt enim:

adminiculare Varro ap. Prisc. VIII, 4, 15 p. 791. sat. Endym. V. logist. Cat. I (R. p. 248, 2). consolare Oedipoth. demolire sat. inc. XVI. luctare L. L. V, 61. mirare sat. Eumen. XII. XIII. imitare Varro ap. Non. p. 473, 17. nutricare quater est forma activa: R. R. II, 4, 14. I, 23, 5. II, 2, 17. ap. Prisc. VIII, 4, 18 p. 792; deponentialis ter: sat. Testam. III. R. R. II, 4, 19. III, 3, 4. pollicere sat. Ἀνθρῶπ. VI. recordare L. L. VI, 46. rixare sat. Arm. jud. II. Serran. V. R. R. I. 15 ap. Non p. 477, 21. sortire Rer. human. XX ap. Non. p. 471, 1. vagare sat. Herc. t. f. III. Pseud. Apoll. I. vociferare R. R. III, 9, 5. urinare L. L. V, 126. His adde procare L. L. VII, 80: poscere procare dictum: procat Liv. Andron. ap. Non. p. 23. procari Cic. republ. IV, 6. Sen. nat. quaest. 4 praef. 5.

Notio passiva inest his deponentibus:

abuti Varro ap. Prisc. VIII, 4, 16 p. 792.

conspicari id. ap. Prisc. VIII, 4, 18 p. 792. hortari ap. eundem VIII, 5, 25 p. 797. revereri sat. Sardi ven. sectari R. R. II, 9, 6. consequi Varro ap. Prisc. VIII, 4, 18 p. 792: ansa consecuta pro impetrata (adde ap. Stuenkel. p. 11). tueri R. R. III, 1, 4. I, 11, 1 tuentur in J. B. R. Br. A. et fortasse L. L. VII, 11 „ubi mysteria fiunt aut tuentur.“

Contra sunt deponentia quaedam, quae apud omnes fere scriptores formam activam habent, velut:

affectari Varro ap. Diom. 382, 4 K. aurigari sat. Mod. XIII. fatisci antiq. rer. hum. XIV. ap. Non. p. 479, 13. excaleari sat. Pseud. Ap. II. labasci rer. div. VII ap. Non. p. 473, 10. murmurari sat. Εἰρεν ἡ λ. τ. π. I Virg. div. VII: et fortasse L. L. VI, 67: murmuratur dictum a similitudine soni surdi, quom qui ita leviter loquitur, ut . . . . . (vide Mueller. ad hunc locum). commurmurari sat. Papiap. XI. quiritari Varro ap. Diom. 381, 22 K. (ap. Willmanns. p. 170, 40). quiritare L. L. VI, 68. ruminari sat. Bim. XVI logist. de pudic. I (R. p. 258). sat. Sexag. XXI ap. Non. p. 480, 17, ubi Buecheler. habet: „Erras, inquit, Marce: accusare nos ruminans antiquitates“; melior autem est Quicheratii emendatio propter Nonii lemma „ruminatur“: „Accusans nos ruminari antiquitates“ vel Riesii (p. 218, 1): „Pergis („Parcas“ vel „compercas“ Vahlen. coniect. p. 110), inquit, Marce, accusare nos: ruminaris antiquitates.“ rurari sat. Serran. VIII. ructari R. R. III, 2, 3. sacrificari L. L. VI, 18. R. R. II, 8, 1. 11, 5. sat. Man. XX. logist. Cat. X (R. p. 249, 1). L. L. IX, 105. Pertinent huc duo participia perf. pass.: ex-
parta R. R. II, 5, 7, mussatus sat. Endym. II, quae notione activa usurpantur; quattuor participia fut. pass. eadem notione activa: L. L. III, 11: „longissimum spatium senescendorum hominum“; Varro ap. Aug. civ. D. 22, 28: in renascendis hominibus; idem ap. Gell. III. 10: ad homines quoque nascendos, et VII, 10; „adolescendi humani corporis;“ quam dicendi proprietatem Varronem e Plaut. Epid. I. 1, 69: „puppis pereunda est“, et Trin. V, 2, 35: „placenda dos est“ mutuatum esse apparet (adde ad Stuenkel. p. 13).

§. 2. De modis. Propriam coniunctivi praes. et perf. act. vocalem finalem fuisse i satis constat ex formis, quales sunt: sim, velim, nolim, malim; et edim, duim, creduis, quae formae obsoletae saepius reperiuntur apud Plautum pro: edam dederim, credideris. Huc quadrat „editis“ pro edatis R. R. III, 2, 18 et ap. Non. p. 94. Sed etiam pleniores formas siem, sies, siet, sient exstitisse usque ad auream aetatem, intellegitur ex Ciceronis Oratore 47, 157, secundum quem

utroque licet uti et sim, sis, sit et siem, sies, siet. Itaque non ἀρχαϊκώτερον quam pro Varronis more existimo siet L. L. IX, 77; cf. VI, 74. „Cum siet“, quod O. Mueller. IX, 81 bis e codd. „confido“ effinxit, non necessario scribi oportere puto, quoniam ex corrupta codicum scriptura eodem iure effingi potest „cum sit.“

-sim suffixum antiquum, quod stirpi verbali in coniunctivo perf. act. adiungitur, nulla intercedente vocali, cernitur in Plautinis formis: amassim, cenassit, prohibessint, ausim, faxim capsit, aliis; apud Varronem sat. Mod. I: „Ne meum taxis librum“ (cf. Corss. I² p. 555).

In imperativo act. e vocalem finalem amittunt haec tria verba: dicere, ducere, facere; Diomedes tamen grammaticus docet I, p. 341 veteres pronuntiasse dice, duce, face, Verg. Aen. XI, 463 exemplum afferens „edice“; frequenter has formas adhibuerunt Plaut. Terent., ter Varro: R. R. I, 9, 7. II, 1, 11 dice; III, 2, 18 induce.

§. 3. De temporibus.

1) Praesens. Complura sunt verba tertiae, quae dicitur, coniugationis, quorum stirpes in c, g, qu, d exeuntes per n litteram amplificantur, velut: vinco, frango, linquo, scindo, quorum radices partim evanuerunt, partim etiamnunc ostendi possunt, ut: tagit in Pacuv. ap. Fest. p. 356 = tangit; pacit = pangit Fest. s. v. talionis p. 363 in lege XII tab. Etiam in pinsendi verbo n litteram postea additam fuisse intelligitur e formis: pisunt Cato. R. R. 136 et Varro. L. L. V, 138; pisatur R. R. I, 63, 2 Pol. Gigno, sicut bibo, sisto, reduplicatione evasit e „geno“, quam formam constanter videtur adhibuisse Varro (cf. Prisc. X, 7, 38 p. 898); sat. Andab. XI genunt; R. R. I, 31, 4 genat; I, 40, 1 genendi; II, 2, 29 genit; II, 6, 3 genuntur; idem ap. Macrobian. exc. Paris. p. 2770, exc. Bob. p. 176.

2) Imperfectum quartae coniugationis veteres poetae scaenici et inde posteriores in versu heroico in -ibam, -ibas, -ibat, . . . pro -iebam, -iebas, -iebat . . . terminabant, qui mos etiam in prosariam orationem irrepsit, ita ut saepius

inveniantur formae, quales sunt: ambibant, communibat, munibant, condibam; inde apud Varronem L. L. V, 167 operibantur Fl.

3) In Perfecto eorum verborum, quorum syllaba primitiva reduplicari solet, prima syllaba eandem vocalem assumere debet, quae est in primitiva; sic efficitur etendo -tetendi, disco -didici, mordeo -momordi, tundo -tutudi; quae res est notissima. Apud antiquiores tamen e vocalis exstat in reduplicatione, velut mordeo -memordi, posco -peposci, pungo -pepugi, spondeo -spepondi; sic ap. Varr. sat. Mod. I pepugerit a Buechel. e codd. „pepigat“ excusum est. „Repigrat,“ quod Riese (p. 168, 5) coniecit, probare non possum his de causis: primum enim „pepugerit“ quin magis placitum sit sententiarum conexum cogitanti:

„Sed ó Petrulle, né meum taxís librum,
si té pepugerit hic modus scaenatilis,“

equidem non dubito; deinde muta cum liquida syllabam praecedentem apud Varronem semper produci, quam legem ei imponit Giese proll. p. 89, iis, quae affert exemplis, non satis mihi confirmari videtur; nam etiam si in „āgrum“ (p. 103, 6) et „cītrus“ (p. 141, 9) longa paenultima vix addubitari possit, tamen in „refrenato“ (Papiap. IV, p. 184, 7 R.) in senario, quem vir doctissimus auctore Vahleno anal. p. 45 ordinavit, utrum recte ea se habeat necne difficile est diiudicare. „Nīgra“ vero (p. 219, 2 sat. Sexag. V) in senario, quem vir doct. effinxit, ita ut adderet „de“, producta paenultima a Varrone scriptum fuisse minime puto, praesertim cum totus hic versus „de] nócte nigra ad lúmina lampadís sequens“ eo vitio laboret, quod iambus locum spondei in pede paenultimo contra usum poetarum Latinorum obtinet, qui iambum hoc loco non admiserunt nisi primum: vocabulum non minus quattuor syllabarum finem versus occupat; velut: pēpercerant, contūmelia; secundum: vocabulum creticum vel paeonem quartum aequans versus finem efficit, ut: edidisse dicitur, qua de re cf. A. Luchs quaestiones metricae in Studemundii „studia in priscos scriptores Latinos I, 1, p. 5. Itaque

Buechelerum sequor, qui hoc vitium vitavit, cum systema ionicorum a maiori describeret:

„— nocte nigra ád lumina lámpadis sequeris.“

Verbum pariendi ab antiquioribus in quartam coniugationem plerumque flexum esse apparet ex „paribis“ Pompon. com. 20, „parire“ Enn. ann. 10 et Plaut. fragm. ap. Philargyr. ad Verg. Ecl. 2, 63, „parīt“ (perf.) Enn. ap. Varr. L. L. VII, 16:

Latona parit casta complexu Iovis

Deli duos geminos,

in quo versu Scaliger metri causa „pariit“ restituit. Eadem forma cernitur L. L. V, 144, ubi Varro de condenda Alba Longa haec narrat: „Sus e navi Aenea quom fugisset Lavinium, triginta parit porcos“ pro peperit, ut mihi videtur. Omnino non alienum esse a Varronis more duplex i in unum contrahere, maxime v littera intercisa, compluribus firmatur exemplis: nequīt L. L. V, 5 (Scioppius nequiit); munīt R. p. 191, 5, ubi Buecheler. περὶ αἰρ. III muniit; eadem forma C. I. L. I, 648, sicut posit (Corss. I², 318), īt Plaut. Terent. Verg. Ov.; (cf. Neue II² p. 522); praetera praeterīt Varro R. R. I, 1, 10 in I. B. R. Br.; adīt II, 10, 4 Pol. In. universum autem Varro breviores verborum formas adamasse videtur, ut: munisse Sescul. XXIV (moenisse R. p. 214); scisse sat. Tαφ. Μεγ. II. constrarunt L. L. IX, 9. quaesierunt X, 1. ierant logist. Calen. R. p. 247. ierint L. L. VIII, 1 Sciopp. sit = sivit epist. quaest. VI ap. Diom. I, p. 371; (sivit sat. Marcop. I); audii R. R. I, 1, 11; II, 10, 8. (audivi I, 2, 27; III, 16, 10.).

Per syncopam contractae sunt formae:

duxti sat. Γνωθι σ. III (R. p. 145, 9 duxit; duxi H. m. sec. W. p. 69; dixi cod. Arnaldi H. m. pr. L p. 69; duxti LW p. 283) duxe sat. Myst. IV. subduxe R. R. II, 1, 6. dixē Marcip. XVI (Plaut. Poen. V, 2, 1. Auson.) vixent Mod. XVIII; circumspexe Sexag. VI, qua de re cf. Corss. II² p. 553 seqq. Neue II² p. 535 seqq.

4) Futurum: Poterint, L. L. IX, 52 Fl. quod futurum num Varroni adscribi possit dubium est, quippe quod una

tantum inscriptione temporis Caesariani C. I. N. 79, 35 confirmetur, quamvis saepius legatur in codicibus quibusdam Tullianis, Vergilianis, Vitruvianis; de forma „potesint“ in sched. Gai. instit. I, §. 146 cf. Lachmann. Lucret. p. 238.

In participio fut. pass. antiquum suffixum -undo pro -endo Varro adhibuit his locis:

accipiundum R. R. I, 27. accipiundas I, 2, 9. capiundis L. L. VIII, 61 bis. capiundi R. R. I, 2, 23. capiundum I, 31, 4. ducundi sat. Συναμ. V secundum codices, nisi potius „iucunde“ quod suspicatus est R. p. 220 annot. „faciundi“ L. L. VI, 77. faciundo VII, 9. 66. R. R. I, 16, 4. II praef. 1. faciundum I, 13, 1. 2. 5; 51, 2. II, 11, 4. III, 10, 3; 16, 38. faciunda I, 5, 3. 4; 11, 2 (et faciundae); 13, 1; 17, 6; 37, 1. ferundo L. L. V, 104. gerundam V, 141. gerundi VI, 77. iaciundo R. R. III, 16, 30 et reiciundae II, 5, 17 Pol. pariundas I, 31, 3. quaerundae L. L. VII, 35. repraehendundi IX, 12. repraehendundus IX, 93. serunda R. R. I, 15, 1; 23, 3. 5; 24, 4; 25. serundum I, 23, 6. conserundo I, 23, 4; 24, 1. at I, 3 in Pol. legitur: quae sint in quoque agro serenda ac facienda.

§. 4. Verba defectiva: Satisfacitur sat. Cynic.; ut faciatur Titin. ap. Non. p. 507 et Prisc. VIII, 3, 11 p. 789. VIII, 6, 31 p. 801. Petron. p. 46, 17.

§. 5. Multa sunt verba, quorum singulae formae aliam coniugationem in rustico sermone, aliam apud optimos scriptores sequuntur; qua ratione quantum indulserit Varro usui priscorum, iam aperietur:

Tertia pro quarta coniugatione exstat in:

Sallere L. L. V, 110. R. R. I, 2, 28 e lib. Pol. salere; eadem forma citatur ex Sallustio a Diom. I p. 372. sallant antiq. hum. ap. Diom. l. c. sallire Cato. Cels. Colum. Sisenna.

Tertia pro prima:

lavere sat. Ἀνδρωπ. IV. ap. Non. p. 503. Naev. Enn. Plaut. Att. Afran. Lucret. Hor. Od. III, 12, 2; laveret sat. Ἐκατ. 1. λάvit sat. Κοσμοτ. V. Hor.

bount sat. Parm. II, quae forma semel tantum revertitur ap. Pacuv. (Non. p. 79).

tonimus sat. Eumen. XVI

percrepis Eumen. VIII; cf. Eutych. de discern. coniug. II, 19. p. 2188: sonis, unde sonere, et crepo, is, unde et crepere.

Tertia pro secunda:

fervere sat. Desult. II. Naev. Afran. Lucil. Att. Lucret. Verg. fervit sat. Sexag. XIV. Titin. Afran. Att. Pomp.

terguntur L. L. VI, 85. extergi R. R. III, 5, 2 in J. B. Br. R.

tuimur L. L. III, 7, non „attuimur“, quod primus animadvertit Lachmann. Lucret. V, 1033., qui, cum syllabam *at* ad praecedens *qua* referret, sic correxit locum: „Caelum, quaat (= quaad, cf. Keil observ. critt. p. 39) tuimur, dictum templum. „tuimur“ praeterea ap. Lucret. IV, 224.

Propria Varronis sunt: coercuntur L. L. V, 153 Fl., cf. „exercunt“ in Ev. Luc. 22, 25 ap. Rönisch. p. 283. spondit L. L. VI, 69 bis.

Quartae pro prima duo exstant particip. perf. pass.: dolitus sat. Agath. II; fulguritum L. L. V, 150. Plaut. Trin. II, 4, 138.

Caput III.

De adminiculandi partibus orationis.

A) Adverbia:

a) loci: Ube, quae forma legitur R. R. I, 4, 4 pro ubi in cod. Pol. propterea Varroni reddere non dubito, quod similes formae obsoletae, velut: tibe, sibe, mihe, nise, quase et a Varrone aliisque scriptoribus usurpantur et auctoritate inscriptionum confirmantur, tametsi „ube“ inferiori latinitatis saeculo attribuitur a Corss. I² p. 783. Schuch. II, 50. Fortasse autem rectius ubei, ut in Ep. de Bacch., leg. repet. tit. Gen., leg. agr., aliis documentis.

Formam „quoad“ mirum est fere nunquam a Varrone usurpatam fuisse, sed semper vel quaad vel quōd, quod luculenter demonstravit Keil. observ. critt. p. 39—40. Ac „quaad“ fere ubique legitur in libris de R. R. cod. P. velut: I, 1, 2; 49, 1; 64, 2. II, 2, 11 bis. 15. 17; 4, 21; 7, 12. III, 7, 8; usque qua ad I, 2, 26 transmutatio est pro qua usque ad; et quōd: L. L. V, 15. 23 Fl. (cf. Kettner, Krit. Bemerk. p. 11). VIII, 46. R. R. I, 37, 1. III, 1, 10. (cf. cap. I A §. 4).

b) temporis: antidhac = antea sat. Agath. III. Plaut. here R. R. II, 1, 1 Pol. Plaut. Cic. ad Att. X, 13, 1. XV, 16, 1.

c) modi: in *e*: continue, luctuose, reciproce, aerifice, medioxime; in *itus*: communitus; in *iter*: dispariliter, fastidiliter, mutabiliter; ab adiectivis in -us desinentibus: caduciter, mutuiter, probiter; in *im*: confusim, cumulatim, discriminatim, indiscriminatim, dispersim, expulsim, exquisitim, praecipitatim, stillatim. Quae omnia quoniam accurate collegit et Varronis peculiaria recte cognovit Stuenkel p. 57—59, obiter tantum hic enumerare sat habui. Sunt autem quaedam alia, quae vel cum priscis vel cum elegantioribus Varroni communia sint, velut taxim, tolutim, mixtim, de quibus disseruit Kettner, Krit. Bemerk. p. 3. His addam difficulter L. L. IX, 76. R. R. II, 5, 17. III, 16, 21 et ap. Sullust. Liv. Cels. Colum. (difficul sat. Bim. II); indesinenter R. R. II, 9, 16, quod vocabulum nusquam praeterea reperitur nisi apud scriptores ecclesiasticos (cf. Rönsch p. 151). Ablativi substantivorum notione adverbiali sunt: rure = ruri R. R. I, 22, 6; 37, 3. III, 3, 5; 4, 2; 7, 11; 9, 2. Plaut. Terent. Titin. ap. Charis. II, 13, p. 169. Cic. ad Attic. XIII, 49, 1 Med. *ruri* R. R. ibid. noctulucunque = die nocteque L. L. V. 99 Mueller. e Fl. noctulucus. „lucu“ ex Terentio est notum. numero sat. π. ἐξάγωγ. VI. R. R. III, 16, 7; cf. Fest. p. 70: „numero significat nimium cito;“ hanc fuisse propriam eius adverbii vim docuit Holtze (synt. prisc. script. lat. I, 173) nonnullis locis ex priscis poetis congestis.

B) Praepositiones.

Uls et cis, quae iam apud vetustissimos pro ultra et citra inveniuntur, apud Varronem exstant L. L. V, 83: et uls et cis Tiberim; similiter Cato ap. Fest. s. v. uls p. 379. Ouls recte suspicatus est O. Mueller L. L. V, 50 in sacris Argeorum ex Fl. exquilisoris, cum scriberet Exquilis ouls.

Red, vetusta forma praepositionis re, cernitur in reducunt R. R. III, 16, 7 Pol., quae nisi ante vocalem et h litteram, praeterea in verbo reddendi a melioribus scriptoribus non usurpatur, at metri causa in quibusdam locis Plautinis, Terentianis, Lucretianis, Vergilianis necessario restituenda est, quos vide ap. Neue II² p. 783. Reducere inde a Catullo usitatum (Corss. II² p. 466).

C) Coniunctiones.

Quor O. Mueller in libris de L. L. recte restituit, ubicunque in codicibus „quur“ exstat, ne contra usum Varro-
nianum duorum u collisionem, unius consonantis, alterius vocalis, admitteret; velut V, 2. VII, 2. 3. 109 bis. VIII, 2. 9 bis. 21. 64 bis. 68. 71. IX, 7; non aequè autem probo, quod „cur“ in bonis vetustisque libris in „quor“ mutavit, velut: VII, 39. 45. VIII, 8. IX, 73. 81. 83. 103. X, 1 bis. 20. 48.

Idem valet de particula quom, quam sub codicum scripturis: „quem, quam, quod, quo, quorum, quum, quod cum“ multimodis latere recte cognovit O. Mueller praef. p. XXIII seq.; nec minus probo eum „quom“ restituuisse, ubi in uno tantum libro bono expressum est. Loci huc pertinentes sunt: V, 2 ter. 4 bis. 8. 9. 13. 17. 23. 41. 60. 83. 84. 90 bis. 122. 137. 144. 149. 163. 165. 176. 177. 183 bis.

VI, 4. 6. 7. 8. 13. 21. 36. 37. 42 bis. 43. 44 bis. 45. 48 ter. (cf. Spengel. Philol. XVII p. 292). 49. 50. 52 bis. 54. 56. 57 bis. 60. 64. 67. 74 bis. 78. 80. 83. 93 bis. 94 bis.

VII, 2. 3 bis. 11. 23 ter. 32. 37. 41. 42 bis. 45. 50. 74. 79. (cf. Spengel. Philol. XVII p. 303) 80 bis. 86. 88. 93. 98 bis. 99.

VIII, 1. 13. 16 ter. 20. 21. 23. 26. 27. 28. 29. 30. 33. 36. 39. 42 bis. 58. 67. 69.

IX, 1 in loco mendis valde corrupto, quem sententiae quam maxime adaptare conatus est Spengel. de emend. rat. p. 9: „In quo fuit Crates, ... qui reliquit *περὶ ἀνωμαλίας* III sive IV libros, contra *ἀναλογίαν* atque Aristarchum est nixus, ... quod et Chrysippus de inaequabilitate cum scribit sermonis, propositum habet ostendere res dissimiles similibus verbis et dissimilibus similes esse vocabulis notatas (id quod est verum), et Aristarchus, de aequabilitate quom scribit (conscribit libri), verborum similitudinem quodammodo in declinatione sequi iubet.“ 6 (ex coniectura totius loci). 35. 41. 66. 67 bis. 82. 108.

X, 6. 8. 10. 12. 14. 15 bis. 20. 38 ter. 42. 47. 48. 49. 54. 55. 66. 71. 77 bis.

Cum Varro maximam partem in enuntiatis mere temporalibus videtur adhibuisse ac maxime ita, ut ei particula tum responderet; velut: V, 91. 95. VI, 58. 73. 95. VII, 54; quamquam etiam tum . . . . quom VIII, 2. X, 77. Contra „cum“, nullo vel deteriore aliquo addicente codice, in „quom“ mutavit O. Mueller his locis: V, 45. 102. 105. 137. (ide cum Fl. id est cum G. H., quom a.) 159. VI, 13, 44 primo loco. 49 iterum. 62, 72. 73. 78 priore loco. 81. VIII, 35. 36 priore loco. 73. 80. IX, 5. 10. 14. 33. 44. 85. X, 42 priore loco.

Quom in satiris tribus locis e codicum vestigiis restituit Buechel.: Eumen. XXI (quo H. L. W., qui R. p. 128, 5). Sescul. XII (quo H. L. W., quom Vahlen). Serapis (quam H. L. W.). In libris de R. R. haec indagavi exempla: II, 1, 20: „e queis (porcis) quom (quoniam Vulg.) puri sunt ad sacrificium,“ . . . . . II, 2, 3: „itaque quom id non habent (oves)“, quam lectionem indicare mihi videtur cod. P., qui habet: quo . . . . . habent; (Schneid. quae . . . . . haberent). III, 9, 20: „quom (Pol. quam, Schneid. quum) perpurgarunt corpus (melicae).“

Caput IV.

De verborum formatione.

Ad veram stili Varroniani cognitionem et aestimationem magni momenti illud esse mihi videtur, quomodo vocabula ad usum suum finxerit. Nam si verum est proprietatem sermonis eo magis elucere, quo amplior sit thesaurus verborum, optime meruisse Varronem confitendum est, qui linguam Latinam immensa verborum copia ditavit atque amplificavit. Quodsi Varronem multorum vocabulorum fuisse inventorem non negabimus, quem posteriores multifariam imitati sint, illud tamen ex Stuenkelii dissertatione dilucide apparet verba a Varrone novata ab eius aequalibus maximam partem neglecta fuisse, quae res certo non minima causa fuit, cur libri eius a popularibus minore studio legerentur et ad eam oblivionem pervenirent, ut nisi summo labore ad lucem proferri non possent. Quaerentibus enim, qui fieri potuerit, ut tanti viri auctoritas, sicuti in ceteris omnibus litterarum partibus, non item in verborum formatione valeret, id intendisse Varronem apparet, ut quam maxime consuetudinem vulgarem sequeretur caveretque pro animi severitate ac constantia, qua erat, ne una cum maiorum ratione vivendi antiquus dicendi mos magis magisque evanesceret et Graecis litteris artibusque cederet. Quo factum, ut verba eius asperitate quadam et siccitate laborarent, quam ab ea aetate, qua vixit Cicero, alienam fuisse satis cognovimus.

Sed subtili perquisitione de Varroniana verborum formatione eo magis supersedere nos posse existimamus, quo maiorem operam in hac re investiganda iam navaverit Stuenkelius, nisi quod nonnulla adiciamus, quae Varroni cum aliis scriptoribus communia sunt. Ac primum occurrunt

substantiva quartae declinationis in -tus exeuntia, quae veriloquii causa a verbis derivata soli Varroni propria videntur esse, velut ambecisus, declinatus, delapsus, detritus, fusus, iunctus, nominatus, observatus, pipatus, rasmus, rutilus, vinctus. Apud posteriores praeter Varronem exstant: advectus, agitatus (adde L. L. VI, 78 ad Stuenk. p. 16), commotus, descensus, esus, foratus, indutus, latratus, nuptus, profectus, stratus, suctus, ventus, quibus addas cibatus R. R. I, 63, 2; 69, 1. II, 9, 8. III, 5, 4; 8, 3. Plaut. mil. II, 2, 68. Cas. III, 1, 10. Apul. Macrob. Substantiva in -or desinentia, quae ad verba referuntur, sunt: desponsor, obstrigillator, cantator, impositor, mensor, putator, repertor, lector, vestigiator; adde: adventor sat. Man. XVII: haec adventoribus accidunt. Cic. hospes; ap. Plaut. Apul. Gruter I. 181, 1.

A nominibus derivata sunt:

poculator, rapinator apud solum Varronem. Alia substantiva ad analogiam eorum, quae etiam in Ciceronis libris inveniuntur, ut calor, fervor, sapor, similia, a Varrone ficta sunt: uvor, curvor, tardor.

Substantiva in -on: edo, rapo, longurio. Accedunt alia, quae communia ei sunt cum priscis: comedo sat. Mod. XIV Lucil. ap. Non. p. 11. calcitro sat. Sescul. XX de equo. Plaut. asin. II, 3, 11 de homine clamoso; calcitrosus apud Petron. p. 24, 18. Digg. I, 1, 4. mando sat. Bim. VIII. Lucil. fragm. inc. 84 Gerlach. silo sat Γνώθη σ. IX. Plaut. tenebrio sat. Papias. VIII. Γερωντοβ. XV. Ταρ. Μεν. XXIV Afran. com. 109. Apud posteriores praeter Varronem: balatro, popino, libellio. Pertinet huc equiso (cf. Stuenk. p. 22). Sequuntur substantiva feminini generis suffixo -tion (vel -sion) et -tura conformata, quae ut substantiva in -tus a verbis derivata agendi notionem prae se ferunt ita, ut formae in -tion desinentes actionem semel factam designent, suffixo -tura eam iterum vel constanter fieri exprimatur. Talia sunt a Varrone ipso ficta: cubatio, calatio, cavatio, cursio, irrugatio, opertio, praefectio, hiematio, porculatio, impositio, depolitio, februatio, ne ea commemorem, quae Varroni cum infimae

latinitatis scriptoribus communia sunt, ut: demptio, admissio, messio, nutricatio, praegnatio, exemptio, additio, litteratio, attractio, apertio, dormitio, alia, quae videas ap. Stuenkel. p. 23—27. Unum exstat, censio, L. L. V, 81: „Censor, ad quoniam censuram, id est arbitrium, censeretur populus“, cuius vis primitiva intelligitur ex Plaut. rud. IV, 8, 9: „adsum equidem, ne censuram semper facias.“

Substantiva in -tura sunt Varroniana: carptura, partura, vulsura, moderatura, pensura, velatura; et ab aliis quoque usurpata: admissura, fartura, fetura, tonsura, volatura, caelatura, temperatura, vinctura (Stuenkel. p. 27 — 29), quibus adde flexura L. L. X, 28, quod substituit Varro pro usitato „declinatio“; idem ap. Lucret. Suet. Sen. tritura R. R. I, 13, 5. Verg. Colum.

In substantivis -tat (-itat) suffixo formatis, quod eandem significationem habet quam nostram „schaft“ vel „wesen“, qualia sunt: puerilitas, iuvenitas, virginitas, olivitas, ficitas, alia, quae omnia recentioris originis sunt, non praetermittendum fuit a Stuenkel. p. 29—30 autumnitas sat. Quinquatr. IV. Serran. IX, ubi Non. p. 71, 13: autumnitas pro autumno. Idem exstat ap. Arnob. et Minuc. Fel. II, 4 (cf. Roensch p. 53). Similem notionem assumpserunt substantiva in -tudo desinentia, quae maximam partem in elegantiore lingua iis cesserunt, quae in -tas exeunt, velut apud Varronem quae inveniuntur: amaritudo, pinguitudo, teneritudo, raritudo, assuetudo, quibus addendum ad Stuenkel. p. 31 aritudo sat. Prom. lib. II, VI, ap. Non. p. 71, 22. R. R. I, 12, 2. cf. Enn. Epicharm. fg. II p. 167 Vahlen:

frígori miscét calorem atque úmori aritúdinem.
ariditas (cf. p. 95) ap. Plin. Pallad. Arnob. siccitas Cic.

Tum substantiva quaedam suffixo -itia conformata sunt, quorum formae in -tudo optimis temporibus obsoletae erant, velut mollities sive mollitia, quod vocabulum apud Ciceronem muliebrem teneritatem significare solet; apud Varronem mollitudo sat. Papias. II: „lucilla in mento . . . . . demonstrat mollitudinem.“ canitudo sat. Aborig. V: „nec

canitudini comes virtus.“ Plaut. ap. Paul. Diac. p. 62, 1. canities Ov. Plin. canitia Verg. Plin. Cetera huiusmodi vocabula vide ap. Corss. Krit. Beitr. p. 524.

De neutris in -men, -mentum, -etum, -bulum, -brum, -culum, -crum, -ium nihil habeo quod addam indici ap. Stuenk. p. 32 — 36 nisi bucita L. L. V, 164 i. e. „pascua, ubi cientur boves“, de qua forma vide Cap. I A. § 3.

Denique adnotanda sunt substantiva in -monium desinentia, ut gaudimonium, tristimonium apud Petronium, mendicimonium, moechimonium in Laberii mimis, quae sermonis vulgaris propria a Gellio XVI, 7 reprehenduntur; apud Varro- nem exstat alimonium R. R. I, 8, 7; 44, 3. II, 1, 24; 5, 16. III, 16, 15; alimonia (fem.) sat. Man. XIV (cf. Roensch p. 28). Magnam sibi licentiam assumpsit Varro in formatione adiectivorum, quae inveniuntur his terminationibus praedita: -tus, -aticus, -atilis; -tilis, -bilis; -alis, -aris, -arius; -ëus (-ius); -aceus (-acius), -īcius, -ivus, -inus, -īcus, -osus; qua de re vide Stuenkel. p. 36 — 52, quem omnino sequor, nisi quod pro „corticeus, farraceus, viraceus“ vulgares formas „corticus, farracius, viracius“ exprimere malim (cf. cap. I A. § 3).

Deminutivis, quae potissimum in vulgari sermone in locum nominis nativi transeunt, velut „catinulus“ pro „catulus“, clavula, nuptula, silicula (a siliqua), equila, langula (a lanx deminutum), satullus, nigellus, fenestella, grallae (ex gradulae), vallus (ex vannulus), cingillum, avicula, arbuscula, addere liceat ap. Stuenkel. p. 53 seqq. uxorecula sat. Est m. m. VI; Plaut. Cas. IV, 4, 19. V, 2, 28. Apul. met. 9, 5, ut muliercula apud Petron. p. 12, 37.

Testiculus sat. "Ov. λóρ. XXII; cf. Petron. p. 22, 4. laculla sat. Papias. II (R. p. 184, 8), quod vocabulum cum Roepero ap. Vahlen anal. Non. p. 39 et Philol. XVII, p. 98 eodem modo ex lacun(u)la profectum esse existimo quo grallae Mut. mul. sc. II ex grad(u)lae et vallus L. L. V, 138 ex vann(u)lus. tegillum sat. Sescul. V. Plaut. rud. II, 7, 18; καλυμμάτιον Gloss. Quod ad verba attinet, sunt quae-

dam iterativa, quae potissimum in sermone vulgari nihil aliud significant quam ea, unde originem traxerunt, velut factitare, salitare, sectari, vectare, venditare, quae Stuenkelii sententia (p. 62) confirmatur locis Varronianis R. R. V, 17, 3. L. L. V, 85. sat. "Ον. λύρ. XIV. R. R. I, 19, 3, de vit. pop. Rom. I, 51. Pertinet huc commetare R. R. III, 5, 16 Pol. pisciculi ultro ac citro commetant (commeant Schneid.); cf. Afran. ap. Non. p. 89. Plaut. Terent.

Verba a nominibus derivata Varro vel ex ipso sermone rustico deprompsit, velut bucinare, loricare, racemari, stabulare, sulcare, succollare, aeternare, cernuare, praenominare, adde (ad Stuenkel. p. 64 seqq.) bubulcitare i. e. in modum bubulci clamare sat. Man. XI. Apul. bubulcitari Plaut. Most. I, 1, 50. seminare pro serere L. L. IX, 34: ex lentibus seminatis. Colum. praedivinare L. L. VI, 52: „qui futura praedivinando soleant fari, fatidici dicti.“ Plin. nat. hist. XI. 10, 10. Cic. divinare, vel ad analogiam priscorum finxit, ut: adolescentiari, gallari, vulpinari, eunuchare, mulierare, alia ap. Stuenkel. p. 67 seq.

Restat, ut pauca addam de verbis compositis, quae in vulgari sermone simplicis verbi notionem saepius induisse ostendit Stuenkel. p. 70 seqq., ut: adsignificare, advenerari, expromittere, suffumigare, subsecare, succinere, conquadrare, denigrare, displanare, displicare, incerare, incrustare, perarescere, in quibus Varroni magis convenit cum Cicerone, qui, quanquam verba simplicia ac composita saepius promiscue adhibuit, id tamen egit, ut dubium et incertum verborum usum stabiliret et abundantiam supervacaneam et inutilem amoveret. Contra vis praepositionis servata est in vetustissimis: impancrare sat. inc. XII: hercules iam in regiam arcam impancrarant, i. e. invaserunt (Non.), quod verbum ab eadem radice derivatum esse unde pangendi verbum, pax, pagus, pagina, a πηγ - recte cognovit Corss. II², 400. excantare sat. Eumen. XXXV: „ubi vident se cantando ex ara excantare non posse“, quod dictum est de gallis, qui philo-

sophum tanquam insanum ex Cybeles sacro cantando excludere volunt; idem vocabulum ap. Plaut. Propert. IV, 2, 49.

protelare logist. Cat. XXII (R. p. 250):

delectatio protelat ad discendum; i. e. iuvat. (cf. Roensch p. 197).

Alia sunt vocabula composita, quorum altera pars est aut nomen aut verbum aut adverbium, quae, cum maximam partem apud nullum alium inveniantur, ingenio Varronis deberi recte suspicatus est Stuenkel. p. 75. Eius modi sunt praeter ea, quae ex saturis congegit vir doct., velut alti-tonus, ardifetus, citiremis, remivagus, vagipennis, alia, ollicoquus L. L. V, 104 „frumentum, quod ad exta ollicoqua solet addi“, i. e. exta, quae non in veru, sed in olla cocuntur, cf. § 98. omnimodus VII, 61 omnimodum edulium, quod apte coniecit O. Mueller. ex Fl. omne medullium, idem ap. Apul. met. V, 25. de mag. 50.

Substantiva composita, quae ex rustica lingua Varro videtur hausisse, sunt: faenisicia, opificium (R. R. III, 16, 20; sat. Octog. I; adde logist. Cat. XXXIV R. p. 251 ad Stuenkel. p. 78), mellificium, spicilegium. Accedit virgin-demia sat. Agath. III, quod vocabulum ex Plaut. rud. III, 2, 22 sumptum similiter ortum est ac vindemia.

Unum restat verbum, vocificare R. R. III, 16, 8, quod idem significat ac vociferandi verbum a Cicerone usurpatum et insuper exstat apud solum Gellium IX, 3, 1 notione activa. His addam indicem eorum nominum ac verborum, quae, cum sub Ciceronis temporibus plane obsoleta essent, a Varrone deliciarum causa ex antiquorum libris deprompta sunt:

Vatia (subst. commune) L. L. X, 10 bis; vatius (adiect.) R. R. II, 9, 4; id. in Digg. XXI, 1, 10, 5.

rūtuba = perturbatio (Non.) sat. Sexag. IV, fortasse a ruendi verbo derivatum, quamquam u in supino productum fuisse, ut in rūta caesa, testatur Varro L. L. IX, 104 (cf. Lexic. Forcell.)

scaeva = omen L. L. VII, 87. Plaut. (cf. Roensch p. 87).

rostrum = os (hominum) sat. περιπλ. II, 3: barbato rostro (cf. Petron p. 49, 20); Serran. VI. Plaut. Men. I, 1, 13. Nov. Lucil. ap. Non. 455. span. portg. rostro = Gesicht, Menschenantlitz.

sculna logist. Cat. XXXVII ap. R. p. 252. Lavinius ap. Gell. XX, 11, 4: „Sculnam vulgo dici quasi seculnam, quem qui elegantius, inquit, loquuntur, sequestrem appellant, Macrobian. Sat. II, 374.

vola = media manus (Non.) sat. Epitaph. II. Ταφ. Μεγ. XXII in proverbio: nec vola nec vestigium. id. ap. Prudent.

insipere L. L. V, 105: puls, ... quod ita sonet, quom aquae ferventi insipitur; i. e. inicitur. Pompon. Cato.

calare L. L. VI, 27: Calendae ab eo, quod his diebus calantur eius mensis Nonae a pontificibus (cf. Corss. I², 496 annot.).

viere = vincere L. L. VII, 36: vates appellabant a versibus viendis (cf. L. L. V, 62); V, 140: vehiculum, ... quod ex viminibus vietur. R. R. I, 23, 5: ut habeas vimina, unde viendo quid facias. (cf. Donat. ad. Terent. Eunuch. IV, 4, 21).

rabere sat. Id. Att. q. T.: quid rabis? id. ap. Caecil. Enn. Sen. Manil. Gloss. λυσσάω.

porcere = prohibere. sat. Man. V: „Ceres . . . . porcet.“ Enn. Pacuv. Lucil.

cluere. sat. Ὀν. λόρ. IX: Pompilius clueor; quae forma passiva tantum praeterea exstat ap. Plaut.; activa saepius occurrit apud antiquos.

spicere = videre. sat. Pappus aut. Ind.: Ut vestispicem, quod vestem spiciat. cf. L. L. VI, 82: „Spectare dictum ab specio antiquo, VII, 12: dicta vestispica, quae vestem spiceret, i. e. videret ac tueretur.“ Plaut. Cato ap. Fest. p. 330. 344. (cf. Corss. II², 359).

betere = ire sat. Τοῦ πατ. τ. π.: mulierem foras betere iussit. Pacuv. Plaut.

Caput V.

De re metrica.

Omnino hanc antiquorum consuetudinem Varro in satiris secutus est, ut s litteram in fine verborum sequente consonanti opprimeret. Sed cum non omnia huius rei exempla, quae conguessit Riese proll. p. 84 seq., recte se habeant, certa hic eligenda mihi esse putavi; ac sunt in hexametro: citu' celsu' sat. Agatho IV; pectu' solutum, diviti' Crassi 'Ανθρωπ. 1. mortalibu' fecit Cap. proel. 1. legibu' nec luxu Man. VI; sumptibu' finem R. 158, 9; Buechel. ibid: sumptibus unquam propter finem in sequenti versu. „magnu comest“ Marcop. II. Enniu' Musarum "Ον. λύρ. IX.

In iambis et trochaeis haec duo sunt exempla: delumbi' pennis Marcip. VI, ut e codd. delunae bipennis et ex Nonii lemmate „bipennis“ sagaciter coniecit Buecheler: videmu' quid Sexag. III (R. p. 217, 10 in pedestri sermone scripsit). Cetera huius rei exempla, quae affert Riese proll. p. 80 errore ductus his locis Varronem secundum Graecam severitatem spondeum in paribus pedibus non admisisse, aliter mihi cum Buechelero explicanda videntur. Sunt autem hi: voci' et gallu' "Ον. λύρ. I in quarto pede (vocis et gallus libri), cervu' Prans. par. II in quarto pede (cervus edd. servus LW p 353 BLW Par.); opu' Quinquatr. I (opus libri; Buechel. creticos instituit) pavoni' Sexag. XVI (pavonis LW); Buechel. in pedestri sermone. vocibu' Eumen. VIII in anapaestis, quos recte mihi restituuisse Buecheler videtur pro trochaeis, cum scriberet:

„ . . . . propter percrepis vocíbu' volitans
aureis volgi“.

Lachmanni certe sententia improbanda est, qui (ind. lect. hib. Berolin. 1849 p. 4) sotadeum esse statuit hunc versum. Omnes autem sotadei certi sunt Aborig. II, "Αλλ. οὔτ. 'Ηρακλ. I, Desult. I, Devicti I, Mut. m. sc. I, περὶ αἶρ. I. Octog. I. Pseud. Ap. 1. Accedunt duo: Aborig. III, Est m. m. II, ubi Lachmannus pro meris sotadeis epitritum quartum admisit, ut:

mūgit bos ovis, et

Ismenias hic Thebagenes.

Hunc vero apud Varronem prorsus exclusum a esse ostendit Buecheler. Rh. Mus. XX p. 423, qui in Aborig. secundum codices restituit:

mūgit bovis | óvi' balat equi | hínniunt.

(bovis = bos in vulgari sermone apud Petr. p. 39, 36);

Ismenias | hic Theboge|nes fuit scaturrex.

Errat igitur Riese p. 192, 3, qui versum sotadeum sic incipit:

Litora oriris , ubi Buecheler. περὶ αἶρ. I.

Litora oreris.

Cornui' in galliambo Eumen. XV, quem genitivum Riese p. 132, 7 unice rectum habet, cum libris in cornus (nom.) mutandum esse supra iam vidimus (cap. II A §. 11). In creticorum systemate s eliditur his Parmenonis locis: VI: platanu' ramis . . . VIII: áliu' teneram ábietem sólu' percéllit. IX: iuveni' membris (R. p. 188, 6 iuvenis membris in senario trochaico); etiam in fine librorum de L. L. (X, 83) cod. Fl. praebet opu' fuit.

Quantitatem syllabarum in universum eandem observavit Varro, quam poetae recentiores, nisi quod voce „Hannibális“ Herc. t. f. I producta syllaba paenultima Plautum, Ennium multosque alios veteres (Gell. IV, 7) sequitur; recentiores autem, cum „Hannibális“ versui dactylico inserere non possent, paenultimam corripuerunt (cf. Schuch. II, p. 251).

Contra in terminatione tertiae personae plur. perf. ind. act. veteres e vocalem corripuerunt non modo in dactylico metro, sed etiam in iambico ac trochaico, quem usum Varro ter sequitur: evallavĕrunt Epitaph. 1; invĕnerunt Est m. m. I; pertimuerunt sat. inc. Aethrio. Plura eius modi exempla vide ap. Corss. II², p. 513, Neue II, 392.

Syniceseos quoque exempla e prisco more omni dubitatione vacua inveniuntur haec: promisquē in versu hexametro; deōrsū Cave can. in octonario trochaico; tuūs Eumen. XIX in septenario iambico vel trochaico; introībit Mod. V in septenario trochaico. Cetera huius rei exempla a Riesio proll. p. 89 congesta eis fragmentis attribuuntur, quae Buecheler. vel prosario sermone reddidit, velut tricliniāris Est m. m. IV; eōrum "Ov. λόρ. XVIII, aureōs Sescul. XV, vel aliis verbis metro adaptavit, velut Eumen. VII fluitanti in dimetro anapaestico (Herm. elem. doctr. metr. p. 389) ubi Riese p. 135, 2 fluctuanti.

Synaloephe denique cernitur in:

diffusast Andab. VIII, quam formam restituit Vahlen. ex codd. diffusus, et „servili opust“ L. L. VIII, 10, uti recte perspexit O. Mueller. codd. servilio post.

Contractione enim formarum „es, est“ cum verbo praecedente saepius veteres cavisse, ne hiatus oreretur, docuit Ritschl ad Plaut. Trin. proll. p. 107. 325 formis Plautinis: itas, hercles, test, ibist, eost, nactust, quomst, aliis (cf. Corss. II², 646).

VITA.

Natus sum Augustus Muellerus Berolini d. XIX m. decembris a. MDCCCLI patre Ludovico, custode aedis evangelicae St. Georgio sacrae, matre Maria, nata Bless. Primas litteras didici in schola praeceptoris privati, deinde in gymnasio Coloniensi per septennium artibus et litteris instructus iam in academiam transiturus eram, cum ardor iuvenilis post exortum illud bellum saevissimum anni MDCCCLXX etiam me adeo incendit, ut militiae munera praestarem. Post exactum bellum integer reversus cum antea iam civibus academiae rectore Brunsio adscriptus essem, studiis philosophicis incubui praeceptoribus Haupt, Kirchhoff, Huebner, Mommsen, Droysen, Kiepert, Bonitz, Zeller, Harms, Geppert, Mullach; etiam Goldbeckii scholas Gallicas in academia ad recentiores linguas ediscendas instituta audiui per semestre. Quibus omnibus viris illustrissimis summas ago gratias ac praecipue Huebnero, qui per tria semestria aditum ad societatem suam benigne mihi permisit, ubi cum multa alia tum id assecutus sum, ut ad liberius Taciti et Horatii studium excitarer.

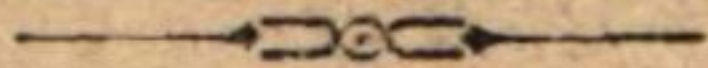

THESES.

1. Versus Hor. Ep. I, 18, 21—88, 104—112 ab O. Ribbeckio in epp. 16 et 17 temere transpositi sunt.
2. Arist. Pol. IV, 2. p. 1324*b* scribendum puto:
„ἀτοπον ἐξ, εἰ μὴ φύσει τὸ μὲν θεσποστόν ἐστὶ τὸ ἐξ οὐ
θεσποστόν.“
3. Errat Locke philosophus, qui artis poeticae et musicae studium in liberis educandis quam maxime coercendum esse censeat in libello suo qui inscribitur „Some Thoughts concerning Education.“
4. Lucret. III, 443—44 (Lachm.) sic. legendum puto:
„aëre qui credas posse hanc cohiberier ullo,
corpore qui nostro rarus mage sam cohibessit?“
5. In Varronis R. R. II, 11, 2 (Schneid.) locum corruptum sic restituere velim: „ad perpurgandum ea, quae a viridi pascuo, et eo magis, si usa est eis herbis, quae ipsae sumtae perpurgare corpora nostra solent.
6. Soph. El. 514 (Jahn) legendum: ἔλιπεν ἐκ τοῦδ' οἴκου.

10
11
12

Müller, August

De priscis verborum formis Varronianis

1877

A.lat.b. 2079 I

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11368475-1